

Год. V.
God.ДУБРОВНИК, 15. маја 1906.
DUBROVNIK, мајаБр. 1.
Br.

VITEZ SKITNIK * * * * *

oprašta se s Dubrovnikom (preveo L. Z.)

1. Zbogom tužni, mukli zdenci,
Zbogom dvori vaj bez krova,
Gdjeno noću hukée sova
U tr'jemova pustih sjenci.
2. Šta si, grade puni sjete,
Koji pusti Bog da klone,
No k vječnosti san za one,
Tvoje kraje te posjete?
3. Što od sjaja imaš svoga,
Bogatstvo ti kamo davno,
Pregalaštvo gdje je stavno
Ugašenog plemstva tvoga?
4. Prošlost tvoju i heroje
Samo siće pamti more;
Znaj: kad vali huku tvore,
Tvore odjek slave tvoje.
5. Dubrovniče, zbogom sada
Na v'jek zbogom, jer ni sama
Љubav na tim gomilama
Nema slasti, nema nada.

Rodenstein.

LES ADIEUX DU CHEVALIER ERRANT.

Adieu fontaines tristes et muettes,
Adieu palais découverts,
Où chante nuitamment la chouette
Dans les portiques déserts.

Où est-tu mélancolique cité,
Que laissa choir la main de Dieu,
Qu' un songe vers l' éternité
Pour ceux qui passent ces lieux ?

Que sont devenues tes splendeurs ?
Où sont tes anciennes richesses ?
Qui se rappelle de la valeur
De ton éteinte noblesse ?

La mer seule sait ton histoire
Et les exploits de tes héros,
De toute ton antique gloire
L' onde seule repète l' échos.

Adieu Raguse et pour toujours,
Renoncer est mon devoir,
Car dans tes ruines même les amours
Sont sans douceur comme sans espoir !

Rodenstein.

1

„IZ USPOMENA“

crtrice PODNOPOĽSKOGA.

I.

Kroz olovom uokvirena stakalca visokog prozora postrance velikog oltara manastirske crkve na Dobrom¹ obasja snop sunčanih zraka s istoka Dum Jeru Piriju, baš kad se okrenuo prvi put preko mise da rekne: „Dominus vobiscum!“ — Namršteno lice dobrog Dum Jera u čas se razvedri i on podignu oči put prozora te kroz obrijane na osmejak nabrane usnice reče glasno: „Ala će platit verduni!“²

U crkvi bijahu tri krezube babe; njihovo steñanje i uzdisanje pomiješano s klepetañem brojanica ispuñashe svetu prazninu u glavi fra Matutina, lajka, koji je odgovarao misu i bio zinuo, kad je čuo Dum Jerinu riječ: „Verduni“.

* *

Na poľanici pod gredom, na kojoj u plavetnoj pozadini kaštelanskog neba kao bas-relijef odskaču razvaline mletačke kule, naslonio se na deblo masline Dum Jere Pirija mjereć sokolovim okom okolinu. Do ñega čuĉnuo Marinko s Mānuša, prava liska, i stajao poput hrta.

Cijuk verduna, faganela,³ gardelina⁴ i drugih pjevica iz okolnih vinograda ozvañao je kao odgovor na kajde svoje braće, zatvorene u Dum Jerinim krletkama, sakrivenim dvadesetak

¹ U Spļetu. Ur.

² Vrsta ptice: *zelenka, chloris-chloris*.

³ *Pagañela* u Konavlima: *crvena juritića, canabina sanguinea*.

⁴ *Češļugar konopļar, carduēlis carduēlis, der Stieglitz, staglin*.

koračaja podale od masline pod umjetno napravljenim ğbunom; na nĕmu su jasenove šipčice, namazane višćom, čekale nove ųrtve.

Jesensko jutarnĕ sunce bacilo sjenu od jata pjevica na poľanicu, a oči Dum Jera i Marinka vijale ga poput jastrijeba sve dok ga je nestalo iza kulinih razvalina. Dum Jerine oči sretoše se tada s Marinkovim i popu se prićini, kao da ćita u oćima Marinkovim sprdnu, te će Dum Jere onako kroz zube: „Marš, beštijo!“ i gurnu ga nogom, a Marinko skupi još jaće dušu u se i poput dobra lovaćkog pseteta ćekaše

Ne proće minut, a dva faganela savinuv se nad poľanicom padoše na ğbun. Skoći Marinko, a za nĕm Dum Jere, da slomi obje noge. Jednom se faganelu prilijepila palićica za krilo i on pade odmah sa ğbuna na zemľu, a drugi se dignu vertikalno u vis, da odmah zatim s prilijepljenom šipkom na sunovrat pane.

Marinko ih oba spremi u krletku a Dum Jere zadovoljan pušaše cigaretu. Nedaleko na carskom drumu zaustavio se turista Nijemac i motreć taj prizor mislio na parkove u Gracu . . .

II.

Na placi sv. Domenika sjedio je oko podna tog istog dana Marinko s dugom krletkom na koljenima, pokrivenom krpetinom, a kroz nĕne se poderine vidjele tice. Oko nĕga iskupilo se desetak otrcanih mulaca¹ piļeć požudnim oćima u krletku. Iza ćoška apoteke stupe pred Marinka dva mlada gospodina u isti ćas, kad je on, mašiv se unutra krletke, bio izvadio jednu pjevicu, da je za šoldu dade jednom od tih mulaca.

— »Koliko za nu?« — upitaće jedan od te dvojice kupaca.

— »Pet šoldi!« — glasio je odgovor.

— »Evo pet šoldi!« — i uze tićicu.

Pjesnik drųao je tićicu u ruci, a mlad ga filozof posmatrao.

Na otvorenoj ruci pjesnikovoj kao smetena ćućnula tićica, ne vjerujuć da joj se poklaňa sloboda; Marinko zinuo u n, zinuli mulci; s usnica mladog filozofa osmejак satira išćezao;

¹ *Mulac*, ulićar, djećarac.

na prag prozora obližne kuće nasloñena djeвица ĉudno gledala u pjesnika

Sa zvonika sv. Domenika zabruji podne, a faganel stravljen diže se na let . . .

— »A druge!?« — upitaće filozof pjesnika i pokaza mu na ostale tice u krleci.

Pjesnik izvadi novĉarku i otvori je. Filozof se začerveni, a na djevojĉinim oĉima priĉini se pjesniku, kao da vidje suzu.

Priĉini se, veļu, jer pjesnicima se, vele Splićani, sve priĉiña. Ko zna, da li je djevojka i bila na prozoru!

* * *

Popodne tog istog dana peñali se filozof i pjesnik na Marjan. Kod posledñe kućice Veleg Varoša ĉetiri se mulca *igrala* ulovljenom tiĉicom, kojoj su o nogu privezali vrpцу.

— »Koliko za ñu?« — upita filozof.

— »Dva šolda!« —

Dade im dva šolda i hodeći na više odriješi vrpцу s noge nevolñnom verdunu, pa ga polako baci u vis. Ovaj se bijedan jedva mogao održati na krilima do obližne mede. Mulci zvijerali, gdje je verdun pao za to ga pjesnik prihvatio s mede i pošav desetak koraĉaja stigao do ograde jevrejskog grobļa, a onda ga hitio s pijetetom u krošņu mladog ĉempresa.

Mulci su stajali pokuñeni, a pjesnik će filozofu :

— »*Predrasude*, amice, *predrasude* spasavaju od *svjetine!* — (jer mulci ne će tića iz grobļa).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

SMRT MAJKE JUGOVIĆA.

(Fragmenat). * * * * *

* * * * * TREĆE PJEVAŃE.

Na Kosovu. * * * * *

Veliko podnevno sunce. — Sve dokle dopire oko širi se poľe klasjem pozlaćeno a livadama, stablima i grmľem zarašćeno. Źito je na mjestima pogaŹeno, išćupano, kao da ga je netom grăd ili oluja utukla, oskvrnula, — ali ovamo prama gledaocu već se pridiglo i polaku u teškome ľetnome dahu zaňihalo. Između Źita crľeni se svuda Źarko makovo cvijeće. — Na desno, stari, debeli hrast; — jedina hladovina u tolikoj raskoši svijetla i šara.

Leto je! — Veliko sunčano leto dozrele Źetve puno cvrkuta pomamnijeh kresova a Źedno povjetarca koji kan da se svi sakrili u hrastovijem granama.

Tamo u daljini obzorja zlatna magla pokrila nedovidne prostore, udunula gore i bregove, slila se sa pramovima dogarajućijeh garišta i obavila jednom sunčanom koprenom sve što je još Źivo i sve što mrtvo na Kosovu trune. — Gdje i gdje crna jata gavrana izmrćila spokojnu vedrinu. Kad se i oni tamo na poľe svale, tad zašuškaju kao crvi na istočenoj ľešini. Ali procvućena ih zemľa ne čuje, jer je i Ńu slavodobitno sunce svu opojilo i obmamilo.

Pa kad smo se začuđeni nagledali u tu nenadanu vedrinu Kosovskoga podnevnoga mira, — a pred očima još nam titraju crni sjeni noćnih sablasti na Jug Bogdanovoj kuli! — nehotice nam u dno duše vječni nad zapoji: — „Ne bijaše li sve to — san?“ — i za čas još čekamo, hoće li iz toga ľetnoga pokoja briznuti glas, jeka, lik ispuńenog udesa.

I taj se lik pojavi!

Stara Baka (zgrćena, sijeda, krezuba ulazi s desne strane sa bľešćom kćosom na ramenu. Došla je da Źaňe dozrelo Źito — ona sama u tolikoj prosutoj boŹijoj Źetvi! — Baka se usred raskršća zaustavila i razgledala na sve strane a ponajriše u nedoglednu maglovitu daljinu. Pak ćudnovato s rukom mahne — a ruka je od starosti sva crna i ćadava u mladome podnevnome sjaju! — i stade razmišľati glasno, kako to baka ćine:)

I sve je prošlo!

Zaklali se,
zadavili,
poharali zlatna poľa,
upalili,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

pustošili,
 — ni da 'e sudni danak došo! —
 a sad evo
 trudno klasje
 podiglo se,
 odskočilo,
 pak se luža,
 klaña,
 bani
 i dozivle kao lani:
 — Gdje su kòse da me režu?
 — Gdje su ruke da me vežu?

(uputila se na lijevo).

Evo tebi stare bake!
 Ne straši se! — tu sam!...
 tu sam!....

(razgleda se sve naokolo).

Otkada tu nijesam žela!...
 Bože prosti! —
 zaboravih
 što je naše!....

(bliže klasju).

— To je Marka
 susjeda nam na istoku!
 -- A to Jova što pobježe!
 — A to Pavla što podleže!
 — A to pak je.... naše!....
 Naše?.....

*(zaklimala s glavom pa se
 naslonila o kòsu i zami-
 slila:)*

Muž mi Uroš -- eh! odavna
 na Marici poginuo.
 Sva me d'jeca ostavila
 i pomrla,
 boreći se amo tamo
 za sto gospodara!....
 Ostala sam do napokon
 s punom kućom unučadi.

Ali eto! — — zazvao ih
 Car Lazare
 svijeh u boj! —
 Gdje su?
 Što su?
 Bog ih znao!
 Biće pali — kô ostali.
 Ali snahe? . . . eh! . . . pobjegle! —
 A ja sama
 ostala sam
 tako stara i nevoľna,
 da ni Turci ne htjedoše
 zaklati me!
 — Prestara je! — doviknuše
 pa mi kuću užegoše!

(skoro posmijehom).

Ali baka mudra bila
 pa jedinog
 i nejakog
 unučića u peć skrila! —
 U peć skrila
 i spasila!

(ogledajući se naokolo pa lupnući kôsom po zemљи)

Dakle moje —
 i unuka!

*(ulazi u žito što je nakraj
 lijeve strane)*

Eto zlata i vjernog alata!

(počne kositi)

Pokosili žive glave —
 a za koga?!
 Pokosiću i ja tebe —
 bar za koga!

*(dolazi unučić gô i bos ali
 rumen kô jabuka a vuče za
 sobom dugu sabľu.)*

Unučić (baki:)

Bako! . . . bako! . . .
 gledaj što sam našô! —

Baka.

— Sabľu, dušo?! —
 Ala mi junaka!

Unučić.

— Tam u grmu
ispod lipe
baš gdje leptir
zasio mi!
Ja dotrčah
da ga šćapim...,
hup!.. imam ga!
Jao bako!.. leptir ode!
a ja pao na junaka
što u hladu
počinuo!

Baka.

Junak?!.. kakav?...

Unučić.

Htio sam ga pitat, bako,
al' je mrtav bio, —
vàs u lieu pomodrio!
Ja ga zovnem — ne čuje me!
ja ga turnem — ne goni me!
Mrtav bako
— kao mrtav!
a ja tad mu sablu oteh.
— Ta će *meni* služiti! — rekoh.

Baka.

Tebi!... tebi!...
oj! jańešće malo!

Unučić.

Zapaši mi sablu, bako,
da sad i ja u boj krenem. —
Gdje je ćajko — da ga nadem!

Baka.

Muč, delijo od leptira!
Ti ćeš kuću razorenu
— podignuti!
ti ćeš poļa pogažena
— izorati!

a kad klasje bude puno
— kako danas
tad ćeš tvoje trude žeti!

Unučić.

Ne ću!.. ne ću!
Sablja 'e moja!
Ja ću biti — što je ćajko bio!
Junak!.. junak!..

Baka (zgrabila mu sablju)

Ti ćeš kopat
— pa ćeš zobat
a ti sablo — tu ćeš ležat!

*(baka sablju u pšenicu pak
hitro dječaku)*

Ovamo te! — pomози mi!
Snople veži, pa ga odnesi!
Spomeni se: — nema hleba,
a sve od pustog' nam junaštva!

*(baka žaŕne a dječak kupi
klasje.)*

IVO VOJNOVIĆ.

РАДУНА.*)

Радуна је врло дивна,
И њен водопад;
Боже чудни, красан ли је
Тај твој рукосад:

А најсколи (?) са Словенкам
Пролазећи туда,
Стоструче се, хиљаде се
Та божија чуда!

На Горју, 10./8. 97.

Ј. СУНДЕЧИЋ
српски пјесник.

*) *Радуна* је планинска рјечица. У близини *Бледскога* језера на Горенском у Крањској има врло лијепо мјесто *Винштајр* (*Rothweinklamm*), гдје је водопад Радуне. Туристи, кад дођу у то мјесто, запишу своје име, идеје или пјесме у књигу путника, која се тамо држи. У њу је покојни Сундечић написао ову пјесму а проф. је Павле Поповић из Биограда преписао и сачувао за Срб, те нам је послао. Благодаримо му. У. С.

LEGENDA ALEKSANDRA I.

kako je pripovijeda Tolstoj po MICHEL-u DELINES-u.

Prijeka smrt Pavla I., život mistički njegova sina Aleksandra za potoćnih godina njegova vladanja, njegovo svojevorno osamleće u Taganrogu, njegov neočekivani svršetak, neredi koji su nastali odma iza promjene na prijestolu, sve ove nenadne prilike živo su zabrinule narod ruski, pa su nikle legende o Caru Aleksandru koga su tužili na prostu ruku da je bio u dogovoru s ubicama svoga oca.

Ove legende Tolstoj priča po sjećanju jednog svoga učenika, M. Tenemora:

— Strašno zločinstvo, koje se ovrši u Dvoru Inženerskom¹ i pope na prijestole Aleksandra I. koji je istom tad bio zenu, pritiskivaše teško grudi mladoga Cara, i ne davaše mu pokoja. Njegove religiozne ideje uzimahu određeni oblik, i pucaše mu pred očima da je njegova budućnost posve drugačija, biva da mu je zvanje sasvim drugo. Zato on odluči da se odreče prijestola i priopći to svomu bratu Nikoli. Povuču se u Taganrog i tu življaše kao prosti „Barin“.²

Kad se šetaše izvan grada, rado se sastajahu sa selacima, i svaki put neka goruća zavist grabljaše mu sree videći živleće ovijeh ljudi, koji čisto razumijevahu značenje života i imadahu tvrdu vjeru u onoga koji im je podario ovaj život.

— Kad ću dakle, kad ću dakle?... tužno zapitkivaše samoga sebe car tlapeci o vremenima, kad će i on živjeti kao ovi prosti selaci.

¹ Dvor, u kom je umoren Pavao I., prometnuli su kasnije u inženersku školu.

² *Barin* je veliki gazda. Riječ je pokraćena od *bojarin*.

Činilo se da mu nije ništa lakše nego ogrnut se kaputom *mužika*, i stavit se na sveti zemałski rad što je Bog naredio ljudima.

Ali Aleksandar osjećaše da ne bješe još na drugom brijegu i 'da imadaše preći široku i mnogo široku rijeku i da imadaše još mnogo da podnese. I on molaše i čekaše tužno da njegov čas prispije.

Jedan dan, za njegove obične šetnje u okolini grada, opazi da svjetina trčaše na neku polanu pritisnutu vojskom.

Vojnici postrojeni u dva reda ne imadahu puške, nego svaki držaše šibicu u ruci i po ritmu tamburovom puštahu da prolazi pod šibe njihov nesretni neki drug.

Aleksandar posmatraše lice mučenikovo žuće od smrti. Prenerazi se zbog sličnosti što erte patnikova lica imadahu s njegovijem. Lice vojnikovo bješe njegova živa slika.

Aleksandar upita okolo sebe i razabra da mučenik, vojnik Mihajil Siline, svršavaše već dvadeset i petu godinu službe, po vojničkom zakonu onoga vremena, kad primi iz svoga rodnog sela glas da mu je otac na umoru.

Pobrine se za dopust da pođe primit potoñi polubac očev. Ta mu milost bi uskraćena. On pobježe. Uhvate ga i osude. Pobježe opet; drugom bi uhvaćen i tad za kaznu zbog ponevnog bijega osude ga da prođe ispod šiba i da primi 8000 udaraca.

Aleksandar slušaše gluhu plesku tijeh šiba, koje prijañahu mesu i odlijegahu s jecañem mučenikovijem.

Poslije jaukañe prestade i car ne vidaše na ledima mučenikovijem nego udo mesa crvenoga, ogreznuto u krvi, gdje visijaše na trzave kriške.

Aleksandar užasom se uprepasti.

— Gospode, Gospode! — pomisli car; — on je htio vidjeti svoga oca, htio je zadñi put polubiti njegove usne, čut jednu milu riječ, i zato ga muče u moje ime. A ja? ja? to je moje djelo!

I stravična smrt Pavla I. u Inženerskom Dvoru iskoči od jednom preda ñ u svoj svojoj opakosti.

— Oče moj — vikaše on.

I hrapavijem i zamrlijem glasom uzdisaše kako dijete.

Ali nije on sam plakao u svjetini, i za to se niko nije ni sjetio.

U ostalom niko nije ni znao ko je on. Iznenada zamukne tambur i šibe zastadoše od jednom.

Patnik ležaše na dolini onesviješten.

Donesoše nosila, digoše ga na njih i prenesoše u bonicu.

Aleksandar pođe za pratnjom i uđe u dvornicu gdje bješe lekar, mali starac, u licu prava dobrotu, koji živo davaše naredbe svomu pomoćniku za vidañe ozledâ.

Aleksandar se očitova lekaru, i, kad ostadoše sami, reče mu:

— Doktore, hoće li ovaj čovjek prebolet?

Siromah lekar drhtao je od glave do pete, i stojeći ispravljen ispred svoga cara, te je tako nenadno banuo, zatepa:

— Ve-veli-veličanstvo!

Aleksandar ga osokoli i zamoli da mu iskreno odgovori.

— Umrijeće još danas, Vaše Veličanstvo — odgovori doktor. — Primio je 4000 udaraca; rteñača mu je na dva mjesta prebijena... smrt je neminovna.

— Kad je tako — reče Aleksandar sav smućen — nešto ću vas zamolit... Ali vi treba da mi se zakunete, da će ova tajna umrijeti s vama.

— Kunem se! Kunem se mojom odanom ljubavlju prema Vama, moj veliki care!

— Vjerujem vam — odgovori Aleksandar — i izvadi iz špaga zlatan ključ.

— Evo ključa moje sobe; vi ćete u nju prenijeti bolesnika. Ja se idem svući; vi ćete nega odjesti u moje hałine, a ja ću leći na negov siromašni log.

Sutra dan prosu se glas da je Aleksandar I. umro, i mrtvački odar s ostancima Mihajla Siline, zapečaćen u redu, da niko ne proviri u tijelo izmrcvareno, bi prenesen u Petrograd.

Nakon dvije nedjele Aleksandar bi izvidan od tobožñih rana i pođe pod šibe da primi 4000 udaraca, ostatak kazne, od koje Mihajil Siline bješe polovicu izdržao.

Car pretrpi muku smireno i čudo je da ostade živ iza šibaña. Kad su mu rane zarasle, bi sproveden u Siberiju, gdje

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

su zatočili vojnika Mihajla Siline, pod paskom pulicije, u za-bitno selo na dno krajine gdje su provalije i ponori.

U toj pustići Mihajil nauči raditi zemlju s mužicima i u-poravi u čitaću i pisaću njihovu djecu. Pročuje se o nemu po tom kraju, jer je poznavao lijeke i liječio je bolesnike. Često su ga gledali da moli i tad bi prinosili nemoćnike.

Dogodi se jedan dan da dva zatočenika bjehu dovedena u to selo. Jedan se od njih teško razboli i činilo se da će umri-jeti. Seljaci ga položiše na kola i povezoše do Mihajla, kad je molio.

Aleksandar kradimice pogleda na nemoćnika i upozna starog nekog svoga dvorskog poslužnika, a ovaj opet upozna svoga gospodara.

Izvan sebe od radosti bolesnik ustane i htjede se baciti na koljena da polubi Cara u ruke.

Aleksandar ga odbije na lijep način i naredi svima da izadu.

— Nemoj ti kome javit tajnu! — reče car bolesniku.

— Hoću svakomu, pričaću svemu svijetu što su moje oči vidjele i što su moje ruke takle. Tako se silno potrese da je pao u nesvijest na tle. Mužici ga digoše i odvedoše doma. Kad se osvijesti, pripovijedi svima na okolo da bješe vidio cara Aleksandra I.

Svijet je vrvio k Aleksandru, ali nekud iščeze iz sela.

Od toga vremena velik starac plaho tumaraše po svoj Siberiji, dok jedan dan, na brdu Uralu na evropejskoj granici, usnu vječni san.

Lako je razumjeti zašto je ova legenda tako živo zanijela Lava Tolstoja. Nije li i to *Uskrseće*? Aleksandar iz legende je poput Nekladova i Nikite. On je pustio da mu ubiju oca, pu-stio da mu muče narod. On će pustit da sebe trgaju, postaće prostačina i naći će mira i živjeće po zakonu Božijemu.

LUKO ZORE.

КОЊАНИК.

(Из „Књиге Сунца“).

..... и чини ми се, да сам

коњаник смион, поносан
у оклопу сребрном!

На глави бљештав шљем,
а лице ведро, слободно,
а очи ватрене.

Под њима у веселој линији
савија се посмијех
црвени, млађани посмијех,
кô што се небеским сводом
радосна савија дуга.

10

Пода мном Ђипи коњиц
крепак и чврст
кô прва младост ;
гибак и гладак
кô вјешта, милосна ласка,
коју у колу
лукаво момче цури добацује.

Лепрша његова грива
попут немирне жеље.

20

А око црно, широко, пламно,
кô црно зрцало,
кô сјајни понор,
кô љетно подневно поље,
непомично гледа пусте просторе.
А попут златних змија
овија њега пусат и ремење,

све оковано златним ковчама,
све нарешено златним љускама.

И хити манито вранац! 30

Копито бије о камен,
а камен јечи очајно.

И пролазимо
бескрајном; равном алејом:
са обје стране високи јаблани,
безбројни, усправни,
заогрнути лишћем немирним,
прам небу дижу грање сторучно
и празне просторе грле,
и нијеме желе висине . . . 40

А ми мед њима летимо,
мамено, хитро, недостиживо,
у облаку прашине,
у заносу пијаном,
у топоту дивљем.
А на дну алеје
далеко, далеко, далеко,
гдје јаблање се више не разазнаје,
кô крвав се диск
из тајних диже дубљина 50
јутрње сунце.

И ми прам њему летимо,
мамено, хитро, недостиживо,
у облаку прашине,
у заносу пијаном,
у топоту дивљем,
све чвршће, све жешће —
е да се превећ не дигне
и нас на земљи не остави.

Пода мном вранац ћипи. 60
Ал' и ти, лијепа моја,
ти, душо моје мисли,

ал' и ти с нама путујеш
и алејом живота проходиш.
У наручју те носи свом
фантазија моја немирна,
немирна кô морски вал,
кô вјетар либијски,
кô уздах љубавни:
и меко ти је и удобно, 70
и лијепо ти је и каробно.

Почива глава твоја
у раскошној башти твојих коса,
почива мисô твоја
у неисцрпној љубавној срећи,
почива душа твоја
у окриљу снажних жеља мојих.
И летимо . . . летимо . . .
Сунчано свјетло одсјева
о оклоп мој и о мој шљем — 80
а оклоп и шљем се жаре
кô моје срце и моја груд,
па чини ми се: горим сав!

Поносно, равно, пркосно
гледам у онај сунчани диск,
који ме опсипље сјајем,
позлаћује посмијех мој,
забљешћује поглед мој
и маме ме к себи
у величајни 90
у наручај свој.

Укочено са стране јаблање
презирно гледа
и кроз шушањ лишћа збори:
»Ах, куд ћеш луђаче?
Спушти барем визир твој,
ослијепит ће те сунчев жар,
изгорит ће те сунчев бијес!«

Ал летимо — ми напријед летимо,
па и ти, лијепа моја, 100
ти, крви моје душе,
па и ти с нама путујеш
и алејом живота проходиш.
И не слушамо празне гласове
створова чедних, који
просторе празне грле
и вапе нијеме висине,
и који један другога
својом покривају сјеном . . .

Напријед, само напријед! 110
Онамо, гдје нас мами
у величајни
у наручај свој
велики сунчани бог!
И тамо на његовом крилу
бјеснит ће љубав наша,
кроз ведри, топли узвик:
и горит ће душа моја,
и горит ће душа твоја!

Па за то летимо ми, 120
и за то у наручју свом
Фантазија носи моја,
немирна кô морски вал,
кô вјетар либијски,
кô уздах љубавни!

МИЛАН БЕГОВИЋ.

ХЕНРИХ ХАЈНЕ КАО ПЈЕСНИК.

Пригодом 80-обљетнице његове смрти. * * * * *

* * * * * ВАЛТЕР барон ЛЉУБИБРАТИЋ.

I.

Мјесеца фебруара године 1856. доврши у Паризу свој невољни живот један од најдаровитијих пјесника модерне њемачке литературе: Хенрих Хајне. За живота, а и после смрти, имаше доста пријатеља, али још више непријатеља. Док га једни славили као највећег лирскога пјесника после Гете-а, други га за живота грдили, а после смрти његову успомену у блато ваљали. То непријатељство, ту мржњу не навукосе на њ његови нападаји на Нијемце, нити фриволност и неморалност многих његових пјесама. Огорченост та против Хајне-а има других, дубљих и оправданијих разлога.

Хајне бијаше и по оцу и по мајци израелићанин. Према га мајка у вјерском погледу веома озбиљно одгојила, ипак то није спријечило да пријеђе на католичку вјеру. Да је он вјером окренуо једино да учини бољу каријеру, да он тај свој толико знатан корак није озбиљно схваћао, најбоље доказује његово писање после покрштења. Налазећи се Хајне у Тријенту, походи и величанствену стону цркву тога града. Ево што о томе пише у својим Пут описима (*Reisebilder*) (III. 15): Овака је стона црква са својом подушеном свјетлости и са својим хладним вјетрићем управ угодно боравиште, кад жарко на пољу сунце свијетли и шаље тешку спарину Могу казати што хоће, католицизам је добра љетна вјера. Лијепо је лежати на клупама ове старе стоне цркве, ту уживамо хладну побожност, посвећену слатку дангубицу, молимо, сањамо и гријешимо у мисли. Госпе климају таким праштањем из својих ниша (издубака), што више

праштају женском помисли, ако смо сплели њихове благе потезе с грјешним мислима и још стоји на претек у сваком углу смећа осебица за свијест, гдје можемо искрцати своје гријехе“.

Овако може писати само онај, који ништа не држи до своје вјере, који и најузвишеније и најидеалније установе своје вјере хотимице извргава руглу.

Хајне-ови родитељи хтједоше да од свога сина учине трговца, али брзо морадоше забацити идеју, јер Хенрих не имађаше ни способности, а ни воље да се посвети трговачком сталежу. Тада стаде мајка размишљати, не би ли могуће било, да јој син постане католички свећеник. О томе је дуго и често говорила с познатим филозофом Schallmayer-ом. У својим Признајама (Geständnisse), које је довршио при концу године 1854, дакле нешто двије године прије своје смрти, подругује се Хајне својој мајци с те њезине наклане, те највећом иронијом приповиједа што би се од њега било догодило, да га је мајка послала у Рим, да у католичком семинару учи теологију. Своју би каријеру тада био започео као који год други signor abbate (господин опат), био би постао кардинал, а могуће и папа. Ова ставка, коју ми не можемо пренијети, јер прилично дуга, најбоља је илустрација Хајне-ових религијских чувстава.

Али, како је Хајне окренуо вјером, јер мишљаше да ће му то користити, тако је био справан и да прама домовини почини неку врст издајства, да продаде своју слободоумност, да своју сатиру постави у службу деспота и племића, да занијече своја либерална начела, еда себи тако прибави што веће дохотке.

Мјесеца октобра 1825. ступи на баварско пријестоље Лудвик I. У Минхену покуша Хајне да уђе у милост новог краља, те, знајући да Лудвик I. нагиње на либерализам, сматраше као прву своју дужност да ублажи своје политичке назоре. Чланци, које је баш у то вријеме тискао у Политичким лѐтописима (Politische Annalen), далеко су умјеренији него све остало што бијаше прије објелоданио. Хајне се надао да ће тако сврнути на себе пажњу Лудвика, који, како му бијаше познато, веома радо читаше тај лист. Он бијаше сигуран да ће добити професуру на Минхенском свеучилишту, толико више, што Лудвик одмах иза наступа на пријестоље бијаше повјерио најзнатнија мјеста у државној служби, људима, који очито испови-

једану либерална и слободоумна начела. Да се још више удвори краљу, замоли барона Cotta, издавача својих дјела, да изручи краљу његове Путописе (Reisebilder) и Пјесмарицу (das Buch der Lieder) те надаојае, да би му много помогло, кад би краљу натукнуо, да је он, писац, сада далеко мекши, бољи, умјеренији него је прије био. Затим долази једна реченица, која је врло карактеристична за Хајне-ово мишљење. Та реченица гласи: Мислим да је краљ толико паметан, да ће процијенити лит (гвожђе) само по њеној оштрини, а не по томе што се можебит добро или лоше управила. Дуго је Хајне чекао ријешење тога питања. Дећембра мјесеца 1828. добије вијест, да је краљ одлучно отклонио његово именовање за професора на универзитату у Минхену. Та вијест сасвим смете Хајне-а.

У то се Хајне бијаше настанио у Паризу. Премда добиваше од свога стрица Саламона сталну годишњу потпору, премда његова књижевна зарада бијаше знатна, ипак се увијек налажаше у неповољним финансијским приликама. Да се отме притиску својих дугова, затражи и добије од француске владе годишњу припомоћ од 4800 франака, с погодбом да пише у прилог француске владе у њемачким земљама. То је други чин, те баца на Хајне-ово политичко мишљење црну љагу.

Уза сву потпору свога стрица и припомоћ француске владе, могаше Хајне једва да животари. За то одлучи године 1837. да покрене у Паризу велик политички лист. У ту сврху један Хајне-ов пријатељ понуди 150.000 франака, а други се опет везао да ће сваке године полагати на корист листа 50.000 франака. Али требаше код пруске владе испословати, да ће без запреке пустити лист у Пруску. Хајне се писмено обрати своме пријатељу Варнхагену, те стаде хвалити и кадити реакционарској владавини пруској, коју иначе бијаше толико пута изгрдио. Али покрај свих тих хвала, Пруска не бијаше нипошто склона да дозволи слободан улаз том новом политичком листу, и тако пропаде то задње Хајне-ово предузеће.

Морали смо се нешто дуже бавити овим чињеницама, да јасно покажемо у чем састоји оно, рецимо, непријатељство, те је Хајне-а пратило за живота, а и послјије смрти. Нијемци су у њему презирали човјека, који је и вјеру и народност и политичко своје увјерење чинио предметом прости трговине. Тај се презир чито

показа о 50-ој обљетници његове смрти. Док су Нијемци, не само из Њемачке, већ и из Аустрије, мјесеца маја прошле године на најсјајнији начин прославили 100-ту обљетницу Шилерове смрти, и том пригодом пјеснику Вилхелма Тела исказали такове почести, какве је мало који други пјесник добио, Хајне-ова је 50-та обљетница прошда готово неопажена. Његови штоватељи прославише додуше у скупштинама и сједницама његову успомену, али је већи дио њемачкога народа шутио, као да Хајне на свијету никада ни био није. То бијаше најтежа осуда Хајне-ова политичкога живота.

Ми ћемо се обазрети само на његова пјесничка дјела, која му стекоше једно од првих мјеста у модерној њемачкој литератури а изабраћемо само ону периоду која допире до године 1823.

II.

Овој периоди припадају: Младе патње (Junge Leiden), Лирско интермецо (Lyrisches Intermezzo) трагедије Almansor и William Ratcliff, те неколико мањих прозних списа.

Већ из младих се година стао Хајне бавити пјесмом, те се слободно може рећи, да му књижевни рад овога доба бијаше плодан, и ако не разноврстан, јер се готово већи дио пјесама бави једино темом несрећне љубави. Најстарије се пјесме у Сањаријама (Traumbilder) односе на Хајне-ов одношај с Јосефом, кћери једног целата, те су на неки начин предигра оној љутој љубавној трагедији, те се имаше одиграти у пјесникову срцу. Ове су пјесме пуне страхотних фантазија, утвара, духова, снова и привиђења. Главна је мисао увијек једна иста: дјевојка, презрена ради нечасног и проклетог заната својега оца, радо ће се подати пјеснику, ако јој он жртвује своје блаженство. Или другим ријечима: пјесник зна, да ће и на њега пасти проклетство, које тишти невину дјевојку, ако се с њоме здружи, али он за то мало хаје, јер га љубав тјера у њено наручје.

Несрећна љубав, колико се односи на садржај пјесама ове прве периоде, има свој извор у Хајне-ову одношају прама својој родици Амалији, кћери стрица му Саламона Хајне-а.

Амалија Хајне, љепотица првога реда, коју прошаху најотменији хамбуршки младићи, радо се подруживаше пјесничком заносу свога младога рођака Хенриха. Хладна срца и душе, тешко да је икада схватила његове поетичне љубавне изразе. Нема доказа, да је она ма и само једном ријечи подала пјеснику наде, да ће му с руком поклонити и срце своје, ипак ју је пјесник љубио свом страсти својег жарког срца. Та љубав господоваше година и година његовом душом, дапаче и онда, кад се Амалија, године 1821., удала за богатога посједника John Friedländer-a у Königsberg-у, није престао да за њом уздише.

Пјесме, у којима је Хајне опјевао своју љубав за Амалију, дијеле се на три скупине: прва обухваћа пјесме спјеване од године 1816-1821. У њима је пјесник дао излијева својој жаркој љубави за несућеницом својом. Друга скупина, спјевана год. 1822, изишла је на свијет под насловом: Лирско интермецо (Lyrisches intermezzo), те нам још једном приказује наде и боли заљубљеног пјесника. Трећа је скупина настала године 1823, кад се Хајне опет повратио у Хамбург, те још једном оћутио сву бол с несрећне љубави. У првој скупини једва ћемо наћи једну пјесму, те би одисала срећом задовољна срца, услишане љубави. То су само горке тужбе и јадиковања с неиспуњених нада. Пјесник бјежи од људи, тражи самоћу, проводи у плачу дане и ноћи, јер његове пјесме не могу ганути Амалијино хладно срце. Његова жарка жеља, да само једном привије на своје груди драгу, само је пуста жеља, јер га она не љуби. Одлазећи из Хамбурга, гдје му бијаше засјала златна звијезда прве љубави, Хајне управља на расанку Амалији ове тужне стихове: »Да нијесам још видио тебе, красна краљице срца, не би се послјије било нигда догодило, да сада будем тако тужан! Нигда ти не шћах ганути срце. Љубави нијесам нигда измолио, ја шћах само мирно водити живот, гдје твој дах духа.«¹

Hätt' ich dich noch nicht gesehen,
Schöne Herzenskönigin,
Nimmer wär' es dann geschehen,
Dass ich jetzt so elend bin!

Nie wollt' ich dein Herze rühren,
Liebe hab' ich nie erfleht,
Nur ein stilles Leben führen
Wollt' ich, wo dein Odem weht.

Али одмах наставља: »Ти ме тураш и одовле, твоја уста зборе грке ријечи.«¹

И рад ове горке хладноће напусти пјесник елегични тон и стаде давати одушка својој мржњи прама Амалији. Он јој предбацује, да је њезино срце хладно, пркосно; да га је на смрт ранила, а сада с насладом да мотри његове задње трзаје. Пјесник себи већ представља час, кад ће се Амалија за другога вјерити; кад ће на свадбеној гозби мјеште вина пити његову крв, а мјеште јабуке јести његово срце. Тако се открива ојађела пјесникова душа у дивљем бијесу очајања. Али, ето напокон је у стању да преболи своје љуто разочарање, те младој невјести довикује: »Не срдим се, и премда срце пуца, о за увијек изгубљена љубави! не срдим се!«²

У духу види он Амалију у највећој биједи и невољи; он већ види змију, која јој испија срце; он зна да у таму њена леденог срца не ће пасти зрака среће, и ако на њој сјајно блиста драго камење. И знајући да ће и она бити јадна, бескрајно јадна, ускличе: »Да, ти си злопатница а ја се не срдим; миловање моје, будимо биједни оба двојица!«³

Друга скупина, Лирско интермецо (*Lyrisches intermezzo*), обрађује исту тему, само у далеко савршенијој форми. У прологу, једној од најсавршенијих пјесама цијеле збирке, сликовито пјева пјесник, како га срећним чини слатка успомена његове љубави, али се одмах затим јавља бол и туга с његове осамљености и хуђе судбине. Пјесме су 1-11 најнежније у цијелој њемачкој лирици. Пјеснику поклања мјесец мај најљепше цвијеће, али он не љуби више ружу, симбол љепоте, не љуби љиљан, симбол чистоће, не љуби голубицу, симбол невиности, а нити жарко сунце, извор живота на овој земљи, јер љепота, чистоћа, невиност, живот, све је то здружено у његовој драгој, која је лијепа, красна, миловидна као Дјевица у стоној цркви келнској. У чистој љубави одсијева јој лице руменим жаром, као лотов цвијетак, кад га свијетли мјесец цјелива. Пјесник ће уронити своју мла-

¹ Doch du drängst mich selbst von hinnen
Bittere Worte spricht dein Mund.

² Ich grolle nicht, und wenn das Herz auch bricht,
Ewig verlornes Lieb! ich grolle nicht.

³ Ja, du bist elend, und ich grolle nicht,
Mein Lieb, wir sollen beide elend sein!

Ћахну душу у чашку љиљана, а љиљан ће пјевати узвишену пјесму о његовој драгој: пјесма ће горјети, пламтјети као и пољубац што му га она дарова у радосни часак. — Иза ових стихова њежна, племенита осјећаја, пуних красних слика и фигура долазе пјесме (12-15), у којима пјесник слави лаку љубав, затим опет пјесме озбиљнијега садржаја (16-19) те напokon иста тема о несрећној љубави. Хајне износи тај мотив увијек на други начин, те с великом вјештином приводи у дјело своју тежњу, да избјегне свакој монотонији. Анђели у небу плачу с пјесником; природа, ганута с његове невоље, с њиме јадикује. Пјесник испоређује себе с бором који на Сјеверу, на пустом кршу, снови о милој поми на Истоку. Пјесникова је драга краљевско чедо, које у гробу почива. Ноћу га као утвара походи. Она је за њега умрла, а у срцу му живи њена сјена, њена слика, а тој сјени пјесник довикује у очају: Не, нијесам хлепио за пријестољем, за скиптром, за круном твојега оца. Не, ја сам хтио само тебе, твоју љепоту, твоју милину. А она, као да се каје, што није знала цијенити његову жарку, искрену љубав, одвраћа му: Касно је, све је пропало, ја лежим у гробу. Али сваке ћу ноћи к теби доћи, јер те љубим, јер те вруће љубим. Ови му ноћни походи давају извјесност, да га она љуби, али му она увијек пружа струк од чемпреса, као знак, да је њихова љубав мртва, закопана. — Пјесник сања, да у лаком чамцу сједи са својом драгом, да лагано плове по мору к острву тамних духова. Његова му се љубав причиња чудном бајком, којој ће конач бити, кад га у хладни легну гроб. Пошљедње пјесме ове збирке причају нам у алегоричној форми смрт тешко искушаног пјесника. Природа, која око њега и с њиме плаче, као да нас приправља на тај догађај. С висине неба пада звијезда љубави, с јабуке се откида лист и цвијет, а лабуд, по језеру пловећи и сјетно пјевајући, рони у хладни гроб. Пјесник лута гором тамном; својим јадиковањем буди дрвеће из сна; стоји већ на раскршћу, гдје се покопавају самоубојице, те с несрећне љубави кидисаше на свој живот: тако очитује, што га у смрт тјера. Моли ноћ, да га својим тамним плаштом покрије, јер је за њега угасла звијезда љубави и живота, откада га више мило не гледају сјајне очи његове драге. Цијели се циклус завршује необичним епилогом, у којем пјесник вели да ће своју љубав и своје боли потопити у море.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Повративши се године 1823. у Хамбург, Хајне испјева опет неколико пјесама, у којима изражује своју тугу и жалост с несретне му љубави. Те је пјесме уплео у збирку „Повратак кући“ (Heimkehr), и баш под бројем 6, и 16-27. Бона чувства изазивље у његовој души поглед и успомена на онај град, гдје мишљаше наћи своју срећу, а нашао је само невољу и јад. Тужан је садржај тих пјесама, тако да ми морамо жалити пјесника ради његове клете судбине.

Напрама великом броју Хајне-ових лирских пјесама, у којима пјева о несрећној љубави, мален је број оних, које имају други садржај. Међу пјесмама посвећеним рођацима или пријатељима особито одвајају два сонета управљена мајци, те Fresko-Sonette, приказани пријатељу Кристијану Сете. Дисхармонију своје рањене душе исказао је Хајне несугласјем између форме и садржаја ових сонета.

Од пјесама политичког садржаја особито избија балада „Гранатијери“ (Die Grenadiere). Хајне-ово обожавање Наполеона тако је велико и искрено, да за њега веома лако налази срдачне изразе и онда, кад не исказује непосредно своје осјећаје. Балада је испјевана године 1819., кад Хајне борављаше код својих родитеља у Düsseldorf-у, те се спремаше на свеучилишне науке. Сједећи пред кућом зачује гдје неко говори о невољним Французима, који иза Наполеонове војне на Русију бијаху одведени у Сибирију, у сужањство, гдје поред склопљеног мира морадоше остати неколико година, те се истом тада кући враћаху. То бијаше пјеснику доста да у најкраснијим стиховима опјева догађај од недогледне знатности. Преко цијеле се пјесме разлијева особита сјета, која све више расте, што се више пјесник приближава сврси; а тако је искрена, тако истинита, да потпуно прелази и на читаоца. Начин којим је опјевао тај догађај најбоље показује коликим лирским даром пјесник располаже.

Што код Хајне-а особито на нас дјелује, то је да је садржај његових пјесама истинит. Непојмљиво је, кад ко говори, да је код Хајне-а лирско расположење веома ријетко; да је већина његових пјесама постала у умјетно и вјештачки створеном расположењу, или чак без расположења; да он, човјек необична дара, тачно познаје дјеловање појединих средстава пјесничког стварања, и да их тако вјешто употребљава, да понекад потпуно прикрива

недостатак осјећања и инспирације. Сила чувства и афекта особито избија у „Гранатијерима“ (*Granadiere*) и у боним изражајима његове несретне љубави, а њежност у бајним стиховима Лирскога интермеца и у баладама „Јадни Петар“ (*Der arme Peter*) и „Завјет у Кевлаар“ (*Wallfahrt nach Kevlaar*). Свагдје се Хајне непосредно читује; са својим чувствима стоји у реалном свијету. Његова субјективност не избија још тако силно, тако јако и неодрљиво, како ће то бити у познијим пјесмама, али ипак имаде мјеста, гдје се његова бол тако одразује, да већ можемо наслутити неке особитости његове поезије. Што још мања у овим пјесмама, то је она фина, љута иронија, којом пјесник зна у два стиха порушити и уништити цијели дојам пјесме.

Све Хајне-ове пјесме одвајају једном истом осебином: успјелим наслањањем на народну пјесму, чему у њемачкој поезији прије Хајне-а нема трага. Сви митологијски створови, који живу у народној свијести, долазе и у тим пјесмама: утваре, духови, виле, снови и привиђења. Али то није још све. Пјесник је увео у своју поезију и оживљавање мртве природе. То су додуше учинили и неки други пјесници, то је учинио и Гете, али нико у толикој мјери као Хајне. Код њега се љубице смију и љубе, руже шапћу дивне бајке а стабла мило пјевају. Сва је природа као прожета субјективним осјећајима пјесниковим: кад му се у срцу породила љубав, бијаше природа урешена мајским цвијећем; а кад је сунце његове среће зашло, стаде падати увело лишће са стабала. Кад му се драга изневјерила, изгубише ружице своју жарку румен, љубице зашутјеше, а шева запјева тужно. Звијезде, мали цвјетови, славуљи заједно би с њиме плакали, кад би знали, како је рањено, уцвијељено његово срце.

Од народне је поезије Хајне узео и фигуре, позајмио слике, тропе, чак и метрику, онај лагахни стих; те се тако случило, да је понека његова пјесма постала народном, а обратно, понека се народна сматра његовом. Ово непосредно наслањање на народну поезију прибавило је Хајне-овим пјесмама ону популарност, те уживају још и данас.

Споменули смо, да првој књижевној периоди Хајне-ова рада припадају и двије трагедије *Almansor* и *William Ratcliff*. У Алмансору је радња драматска веома мршава,

не тако у William Ratcliff, гдје је пјесник изразио и приказао своју бол, свој очај ради несретне своје љубави. Пошто се Амалија удала, Хајне је силно замрзи, а замрзио је и мужа јој, кога он не сматраше достојним толике среће. Ту је мржњу Хајне утјеловио у особи Williama Ratcliffa, који из љубоморства убија на мејдану своје супарнике грофа Дункана и лорда Мак Доналда. Кад га је пак трећи супарник, гроф Дуглас, ранио, усмрти Ratcliff најприје своју љубовцу Марију, пак њена оца, а напoкон и самога себе.

Ово су Хајне-ова пјесничка дјела наведене периоде. Од његових дјела у невезану слогу споменућемо спис „Романтика“ (Die Romantik), затим његово дјелце „О Пољској“ (Ueber Polen) те напoкон његова „Писма из Берлина“ (Briefe aus Berlin), у којима се може већ наслутити пјесника познатих „Путописа“ (Reisebilder).

AFORIZMI.

Obliti privatorum publica curate.

Zaboravite svoje stvari a brinite se za državu.

Dubrovačka vlada.

Nije dobro gospodstvo mnogijeh ljudi; *jedan* sam neka bude gospodar; *jedan* sam kralj.

Homir. Ilijada.

Kraljevstvo je vlada učinjena po slici *Božjoj*; ta je vlada *san*. Republika je vlada učinjena po slici *čovječjoj*; ona je politička *istina*.

Lamartine. Girondins.

Aristokratska vlada ima pred monarhijom ovu prednost, da je nepokretnija u svome trajaњу, stalnija u svojijem osnovama, vjernija predajama i da se na sve može osmjeliti, jer ondje, gdje veliko mnoštvo dijeli odgovornost, niko lično nije odgovoran.

Napoleon III. Jules César.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

OUVERTURA

Divotni se glasi parkom šulali
I po parku stare grane lułali ;

Overtura jedna kraju stizala ;
Do boga je dušu moju dizala.

Ciganske sam tada slušo bolove.
Haj duboke one, meke molove!*

Flaute su tužno, sitno pratile,
Ko cigansku patnju da su patile.

Overturu tu i sjajni majski dan
Pratio je šumom stari šadrvan ;

Pa se u visini sjajan osipo
I po p'jesku sitnu biser prosipo.

Tad u parku bješe i ti mladana,
Usna ti je bila rujna, sladana ;

Zaraženo lice, grudi milene ;
Po grudima pale vlasi svilene.

A šešira tvoga krilo široko
Na rame ti sjelo, palo nad oko ;

Pa iz hlada divno oko gledalo ;
Sjećaš li se? Baš je sunce sjedalo.

Preko lica pram ti jedan zabas'o
I na néga moj je pogled nabas'o.

O pramovi zlatni! Usne medene!
O molitvo moja! O moj edene!

* Mol u muzici.

Kakve li si misli onda redala?
 Na što li si ono onda gledala?
 Ludo d'jete ništa n'jesi znavala;
 Mene tada n'jesi ti poznavala.
 Pa ne znaš me ni sad, a ja i sad znam
 Za oko ti sjajno, za zlaćani pram.
 Ja se sjećam tebe sada, madoño
 I pred tobom klečim sveta ikono.
 Preda mnogom su isti oni časovi;
 Molitvu mi prate isti glasovi.
 Tvog šešira i sad krilo široko
 Na rame ti sjeda, pada nad oko.
 Dã — nad oko i sad krilo napalo
 Samo što je sunce davno zapalo!
 O pramovi zlatni! Usne medene!
 O molitvo moja! O moj edene!

Dorđe Milošev Martinović.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

1. За онога који љуби крепост, сам објављује сузе у љепоти. Чини се да су љепота и доброта исте нарави, и да се на измјенице очитују и друже — рекло би се да је доброта морална љепота а љепота ћутљива доброта.

Таркети.

2. Сине, не ускраћуј милостињу сиромаху, не одвраћај твоје очи од њега.

Црквеник.

3. Милосрђе је једино благо, које се умножава дијелећи га.

Канту.

4. Што је иначе честитост, него радост, која се осјећа чињећи друге честите?

Бирон.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — OCJENE I PRIKAZI.

Naša muzikalna teoretična literatura je veoma siromašna; zato se radujemo da smo dočekali izdaње „Teoretično praktične pouke u pjevańu“ koju je sastavio vrijedni učitelj pjevańa gosp. Frano Lederer.

Ova je „pouka“ veoma praktična i hvale vrijedna. Ona je osobito namijeńena za preparandije, ali mi je preporučujemo također i pjevačkim zborovima, kao i svakomu, koji se muzikom bavi ili se za istu interesuje te želi da dobije elementarne pojmove muzikalne teorije. Izdaње je vrlo fino i štampa čista, stoga je cijena svakog sveska, 3·20 kr., umjerena. — Kad bude na redu II. izdaње kńige, neka g. pisac umetne i biografije umjetnika Čeha i Rusa. —k.

Из Немачке Лирике. Преводи Саве Д. Мијалковића. Београд, нова шрампарија — Давидовић, 1905. Издање Српске Књ. Задруге књ. 98. На 8^о стр. X. и 229.

За све време свога излажења, у 99 свезака, које је дала у својим колима Срп. Књ. Задруга, била је према богатој немачкој књижевности врло равнодушна. Док је из француске књижевности издала седам свезака превода,¹ из енглеске такође седам,² из талијанске пет,³ из руске три⁴ и пољске једну,⁵ дотле нам је из немачке тек сада пружила једну свеску. Та свеска, чији наслов

¹ С француског Парнаса; Тартиф и Тардица; Историја Карла XII.; Исландски Рибар; Шта прича Планина; Чича Горио; Приповетке Алфонса Додеа.

² Воденица на Флоси; Векфилдски Свештеник; Ајванхо; Живот Бенџамина Франклина; Постанак и развитак народа; О Херојима.

³ Бијесни Роландо; О Холандији.

⁴ Истинска служба; Тарас Булба.

⁵ Девајтис.

горе исписасмо, садржи преко стотину лирских песама, од врло разноликих писаца, скоро осамдесет на броју. Препеви ови не долазе од непозната човека. Г. Мијалковић се одавна занима пресађивањем стране поезије у српску литературу, и у већини случајева имао је успеха. Но тај се успех у извесним поједино-стима није могао и овде испољити. То у осталом и он сам каже (в. предговор стр. IV.). Преводац је имао пред собом масу разноврсних писаца, и он се морао прилагођавати свакоме од њих у колико је то њихова индивидуалност захтевала. Али, испунити толике формалне и стилистичке особине, потчинити се толиким разноврсним осећањима (јер сваки песник на свој начин осећа), немогуће је. У поезији уопште, а нарочито лирској, преводиоцу тешко посао испада за руком и кад једнога песника преводи, па ма како он према њему осећао симпатије и ма колико да га разуме, а како ли је тек кад има посла са оволиким бројем, као што је овде случај! Особина лирике је таква да се она никад не може превести како ваља. И кад је Волтер казао да се песници не преводe (*les poètes ne se traduisent pas*), није био далеко од истине. Од преводиоца се много тражи и онда када прозу преводи, а још више када је у питању песма.

Многима на први поглед изгледа да је у превођењу довољно само репродуковати речи и обрте једнога језика еквивалентним речима и обртима другог језика и да при том ваља pazити једино на систем превођења. Али када би се овај проблем ближе проучио, када би се детаљније испитао, увидело би се, да, и ако је по изгледу прост, садржи у себи извесне тешкоће, које је немогуће разрешити. Да претпоставимо баш и таки случај, да језик на који се преводи има све речи и обрте који се налазе и у оригиналу, и да се при том не би имало ништа ослабити ни модификовати у ефектима, бојама и ниансама, остало би ипак питање: како ће се превести оно што је у оригиналу тако рећи несхватљиво, битно, онај дах који прожима цело дело и који му даје живота, покрета, индивидуалности, па, ако хоћете, и оно што се зове животни принцип (*le principe vital*) у органским телима, ако се може оригинал с њима упоредити. Да би дакле превод био потпуна репродукција оригинала, требало би да је задахнут истим дахом и са извесном једнакошћу. А је ли потребно приметити да је таки услов немогуће испунити, или да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

он бар показује највеће тешкоће? Ако се томе још дода немогућност да се увек нађу обрти и изрази правих еквивалената, и да се у разним језицима рефлектују и разлике у осећањима, обичајима и идејама које постају у разним вековима, расама и климатима, онда је лако разумети, зашто имамо тако мало добрих систематичних превода какве захтева филологија и критика.

Поред свих тих тешкоћа преводилац мора и на то пазити да ли песници, које је изабрао да преводи, одговарају његовој нарави, или његовој природи, како се то каже. Јер није свеједно преводити духовитог и сатиричнога Хајне-а и простодушнога и срдачнога Уланда или сентименталнога и романтичнога Ајхендорфа. Или, узмимо онакве двије супротне природе какве су А. Грин и Н. Ленау. Први је одушевљени поборник за идеју слободе, оптимиста у најширем значењу те речи, док је други натмурени песимиста који на лицу природе види само вечити бол а меланхолију назива највернијом пратицом у животу. Па као што су им природе разнолике, такве су им дабогме и песме. И који је тај преводилац који је икада могао да се здружи са тако разнородним песничким темпераментима, какве су ова два песника имала, или она три горе, или најпосле и толики други који су у овој збирци заступљени? За потврду овога што овде рекосмо најбоље ће нам послужити песме из исте збирке: „Мила“ од Р. Баумбаха, и „Наш је живот чемер прави“ од Л. Анценгрубера. У првој пита мила свог драгана како јој стоји одело, а овај одговара:

Од ципеле мале до шешира
Све ти стоји као саливено,
Ну кол' ко је тек невинне крви
Све због тебе, мила, проливено!

Морало је изгубити живот
Свилубуба хиљада, и више,
За „шлеп“, што се иза тебе вуче
И прашину по улици брише.

За две твоје ципелице красне
Теле мало и невино паде,
И једно ти туце хермелина
Своју кожу скупоцену даде.

Твоје меке, глатке рукавице
 Скинуте су са јагњета јадна,
 А за косу карњача ти даде
 Чешљић лети из језера хладна. (Стр. 14-15.)

После оваког пријатног и духовитог тона, па донекле и хумора, наилазите на стихове у другој песми:

Наш је живот чемер прави,
 Борба љута и поворка
 Јада, беде и невоље,
 Док не дође и смрт горка.

И без жеље и без воље
 На свет дошав, мислим вазда:
 Шта је сврха жићу моме?
 Због њега ме Господ сазда? (Стр. 11).

Или она строфа у песми „Све пролази“ од Л. Дрevesа:

И љубав и јади, блаженство и боли
 Ништа друго није: кратак сан је само.
 И на крај живота шта остаје јоште?
 Уздах одговара, ми ништа не знамо. (Стр. 38.)

Преводилац, који би могао потпуно разумети песника оваких песимистичких погледа, никада неће у истој мјери разумети и песнике као што су Грин и Баумбах, и обратно. Он нам може казати смисао песме, може поједине стихове лепо, пак чак и тачно превести, али ће увек при том остати нешто од његових осећања, његових мисли и његова језика, то је неизбежно, и то је оно што читаоцу смета да позна и оцени правога, оригиналнога писца. Преводиоци се овде, по речима Госпође Севине, могу поредити са слугама који извршују налоге својих господара, али који често говоре противно ономе што им је наређено. Валтер додаје још једну ману ових слугу, што они мисле да су исто тако велика господа као и њихови господари, нарочито кад је овај стар.

Г. Мијалковић, као преводилац, не спада у ове Волтерове слуге. Он је доста савесно и патљиво преводио, а што свуда није успео не треба му много замерати, једно из разлога који

смо горе навели, а друго што је и он сам био тако искрен те је признао своју слабост. Оно пак што даље у предговору вели да је у нашем језику тешко наћи слик појединим песничким речима као што су, срце, сунце и др., не стоји у истини. Тим се могу правдати само слаби песници, версификатори, којима је потребно пола дана док напишу једну строфу. Исто тако не вреди много ни она фраза: *la critique est aisée et l'art est difficile*. Њоме могу песници плашити критичаре исто толико колико онај Хајзеов сељак плаши правле својим страшилом (*Vogelscheuche*) у виду калуђера који стоји на сред њиве.

Лепа је и корисна ствар што су овој збирци додане и „Белешке“ о појединим песницима, само што их је требало марљивије и пажљивије радити, и не правити такве грешке као што је на пр. она о Србину Стефану Михетићу (псеуд. Стеван Милов), за кога се вели да је „недавно умро“; а међутим он је још жив.

На опширнијој анализи појединих песама нисмо се намерно задржавали, јер би то био узлудан и бескорисан посао после свршенога дана.¹ Најзад, ако преводилац ни с овим није задовољан, нека зе теши тиме, што:

„Песнике праве, садашњост ни једна
Позната није — од како је света!“

М. Ст. Стојановић.

¹ А зашто не, кад је у почетку госп. писац казао да се Г. Мијалковић одавна занима пресађивањем стране поезије у српску литературу и да је у већини случајева имао успеха? — Оп. У.

ŽRTVA

S. MATAVUJ.

Durdevsko jutarnje sunce obasja zagorsko selo Boraju i primorsko selo Jadrtovac. Na svome vječitome putu ono doista gleda velike suprotivnosti, ali, valda, rijetko gdje dvije veće, na mañem rastojañu. Boraja je lutac kamen, bez vode, bez zemlje, gotovo bez zeleni, gdje su se rastrkale kućice od suhomede, pokrivene ševarem, „slijepe“, (bez prozorâ), sa malim dvorištima, u kojima kuñaju po nekol'ke kokoši, po jedan magarac. Među kameñem svakojake boje, veličine i oblika crveni se nešto prlušje, koja se u Boraji zove „ñiva“, ili se crni malićak zabrane na kome niće grmlje i tanka drveta, što nazivaju „gajem“. A dole po Jadrtovcu, kroz jutarnju maglu, naziru se lijepo izidani, često i dvobojni, ljudski stanovi, gdje se po dvorištima ritaju tovne mazge, gdje po stajama bleje i riču sitne ovce i goveda, gdje je na sve strane doline jeka i bujna vinograda i gustih maslinika. To je prva razlika između Boraje i Jadrtoveca. Druga je ovo: gore, po brdu, prema prvim zracima, svaka stvar postane jasna, dobro određena i kao okupana, dokle dole, u jadrtovačkom blatu, sve se guši u gustoj i mutnoj magli, za koju se i iz daleka nagada da je smrdljiva, prepuna boleštine, prava zasjeda smrti! Gore, na uranku, jekti brdo od glasova; dole, sve je nijemo, kao u grobnici; gore se izvijaju dimovi iz potleušenih kućica, Zagorci se dovikuju, magarci ñaču, sve živo pušta glas od sebe i vapije za hranom, koje nikada dosta nema, a dole, čelad se ne usuđuje izlaziti prije nego što sunce ne odskoči i maglu ne razrijedi. Jer Boraja brekće od zdravine, a muku muči od gladi; Jadrtovac se trese od groznice i ne zna šta je slast uživaña. Gore ima stogodišnjaka, sitih života i gladovaña; dole su sredovječñaci već blizu grobu, i vječito su u borbi sa smrću. U Zagoraca blešnje zubi kao u vukova; sijevaju oči

kao muńe, tutńi ledina pod koracima jedre i gladne mladeţi ; Jadrtovcđani mile kao dvonoţne ţabe, krezubi, podbuhli. Brđani zavide podolanima na obilju i lakoći ţivovańa, pa se vješto domišljaju : šta je bole, zdravlje bez sitosti, ili sitost bez zdravlja ? I sami sebe laţu. Oni ozdo pogledima zavidljivo gutaju zdravac vazduh, izvor snage, ali prezrivo gledaju na gladne zagorske golaće, koji se za koru hleba odiru po nadnicama. I oni sami sebe laţu.

Ali mnogobrojne mlade udovice i inokosne djevojke jadrtovačke ne samo što ne preziru kršne Borajce, nego ih velikom vještinom i istrajnošću vrebaju i privlaće dole, u domazetsvo. To je običaj od pamtivijeka. Posrednice, stare provodiće, obično se s jeseni i s proleća šuńaju, pod kakvim bilo izgovorom, po jadnim kućicama borajskim, obilaze nive i gajeve, te mjerkaju zgodne ţenike i nagovaraju roditelje. I biva, da se, bar svake pete godine, pońeki mlad gorštak odvoji od svoje siromašne zdravine i proda svoju snagu i ţivot za obile, koje ga očekuje u jadrtovačkom blatu, za ņeţne, strasne zagrljaje, u kojima se trese većma od jeţne, nego li od ljubavi, dokle naskoro ne išćili i ne uđine. Jer, nenasitna aţdaja, malarija, tako isto strasno išćekuje i ispija mlada, jedra tijela sa čistom krvlju. To dobro znaju Borajci, te takog mladoţeńu ne ispraćaju vesele svirke i popijevke, nego strepńa i uzdasi. A kad gore stigne crni glas za ņekoga od ņihovih „uļeţa“, onda se Borajci prepadnu, te se za ņeko vrijeme ne vidaju provodiće iz dońega prokletoga kraja, dokle se događaj ne zaboravi, čemu ne treba mnogo vremena. I tako biva naizmjenice, vijekovima. Dva se sela mrze i privlaće. Ozgo i ozdo ukrštavaju se čeţńe, strepńe, prokletstva i blagoslovi. Źarko ih sunce uvijek tako zatiče i ostavlja pa i onoga jutra uoći Đurdeva dana, kad će se desiti ovo što ćemo isprićati.

Kad sunce granu, stara Marija Papkova, pedaj koštuńave, čvoraste zagorske babe, isušene i preplanule od sunca i od vjetrova koji dvije trećine godine brišu Boraju, izade neumivena, čupava i bosa pred kuću, sjede na kamenu klupicu, izglačanu od sjedańa mnogo naraštaja Papaka, podnima glavu i zamisli se duboko. Iz dvorišnog zakutka, nad kojim bješe streha, stari ņen magarac Sivko okrete glavu k ņoj, pogleda je sjetno, pa

zañaka svom snagom svoga glasa, ali to Mariju ne trže iz misli. Dvije tuke i četiri kokoši, kao šest pernatih avetiña, sletješe sa strehe na kojoj noćivaju i stadoše klucati noge domaćici, gledajući je usijanim očicama, kao da kažu: „ili nas hrani ili s nama pod nož!“ Ali ni to ne pokrenu Papkovicu. Sjedi podnimljena na suhim laktovima, nepomična, sa ukočenim pogledom na iskrhane vratnice od dvorišta. Kroz otvorena kutña vrata čuje ključaće vode na ognjištu, a na mahove dim izbija i zapañuje ñu i živinu. Kokoši zarakoliše, tuke zakliktaše, magarac jače zareva, sunce joj mlaznu u oči, i tek tada Marija zavrtil glavom i reče glasno:

— Pomozi nam Majčice Božja!

Začu se tutañ koraka u kući i zvonak glas viknu:

— Ajde, majo!

Stasit mladić u gaćama i košulji, gologlav i bos, stade kraj stare i poče se tehliti i zijehati. Kroza zijehaće dodade:

— Aj, gladan ti sam, kao da osam dana nijesam ništa okusio! Ajde, stara!... Iš! vrag vas odnio!

I ritnu se svojom snažnom nogom na onivinu, koja se razleti protestujući.

Marija ga gledaše sa neiskazanom miloštom materinskom. Sva dotadašña briga i sjeta iščeznu sa ñenog staračkog lica, te kroz ñega sijnu i čisto ga ulepša materinska duša. Sa ponosom pratila je pokrete ñegovih silnih mladićkih udova i prilijepi pogled na ñegovu lijepu glavu, rumenih obraza, crnih očiju i crnih naušnica, snažnog vrata i širokih grudi, pa ponovi ali šapatom:

— Pomozi nas Majčice Isusova!

— Šta to veliš, stara? zapita mladić nasimjav se, te mu sijnuše zubi kao niz bisera... Veliš mi, da mi ne ćeš dati ručka, je li?

Stara s nategom ustade, zamahnu kao da će ga tobože ćušiti, pa uđe i iznese bukaru vode, te mu je dade, preklonivši se pred ñim i prekrstivši se. On je stade polijevati. Pošto se baba isplâka i obrisa lice rukavom, a ruke opreglašom, uze ona ñemu sipati vodu u pregršt, pa završi izlivši mu posljedñe kapi za vrat. Ona uđe u kuću, da svari kašu, prvo i glavno jelo Zagoraca, a on snimi nešto slame sa strehe i prosu je pred magarće, tepajući mu:

— Eto, ručaj, Sivi! Napojiću te poslije, pa ćemo oba, siti i mahnuti, zn-vrrr! u grad!

Stari Sivoña, i ako jedva čekaše slamu, zadrma vlažne i umilate oči na mladom gospodaru, jer ga bješe želan, jer ga punih deset dana ne bješe vidio, pošto se Papak toliko zadržao u nadnicama, u šibeničkoj krajini. Još kao da Sivko svojim krotkim pogledom odgovaraše:

— Da ću u grad pod tovarom drva, to sam znao, ali što veliš, da smo oba sita i mahnuta, to pretjeruješ! Istina je, da smo vršnaci, ali su naše godine tebi početak života, a meni kraj. A-ha! jadan ti sam!

— Što uzdišeš, stara keñčino? povrnu mladić lutito... Fali mi što i tebi, — i magarica i slama i odmor! Tebe ja jašem, a mene toliki drugi! Još koju godinu, pa ću poriditi kao i ti. Biću stari gladni Borajac, poruga eijeloga Primorja!

I namračen uputi se, da će u kuću, kad neko zalupa na vratnicama od dvorišta.

Otvori i nade se pred nekom babom nakindurenom i čistunačkom, u primorskoj nošni.

— Hvalen Isus! nazva namjernica upujajući usnama i gledajući ga mliječnim očima.

— Vazda bio! prihvati mladić snebivajući se.

— Zar me ne ćeš pustiti u kuću? zapita baba, onako, milostivo prijekorno i svojom ogorjelom kanđom uhvati ga za jednu mišicu, a unese mu oči pod oči.

On ustuknu i htjede nešto reći, ali ga Primorka preteče:

— Diko moja, je li ti mati u kući... Marija?

— Zar...

— Jest, bora mi, poznajemo se odavno. I tebe znam ovišnog. I sve tvoje stare. Ti si Ivica Papak pokojnog Marka.

Ivica klimnu glavom. Baba nastavi gledajući ga pravo u oči:

— Ej, žalosti moja, ćaća ti umrije mlad, pa dva strica, pa dvoje ill troje ti braće i sestara od prokletih ernih ospica, ono kad od te nesrećne bolesti izgibe pola Boraje! Još vele: Boraja je zdrava, u noj se dugo živi, a dole, vele, tamo kod nas, bolesno je mjesto, pa niko ne doživi pedesetu! Sve su to bapske, moj sinko!

Eto meni punih četrdeset i devet, pa šta mi vâli?

Ivica razrogači oči. Htjede uzviknuti: — „Ako Boga znaš, šta kažeš!? Ja mišlah, da ti je najmañe sedamdeset!“

Doñokrajaska vještica kanda mu tu misao proçita na licu, te brzo ispravi:

— Šta ono ja rekoh: četrdeset i devet, mjesto da kažem: pedeset i devet! Budi Bog s nama, kao da sam od jutros pila! A ja sam ti, sinko, bolešliva od silnih porođaja. A eto ima kod nas Bumbak Ante, ima mu sad šezdeset i više godina, pa ti je, na zdravle tebi, kao ti, osim godina. Daklenka, i ako si još dijete, opet možeš razumjeti da sve poslovice nijesu istinite, ali jest ona stara naša riječ: Ne ima vijeka, ima i lijeka. Je li tako, sinak?

Uz pošledñe rijeçi ude u dvorište, a u tome Marija stupi na kutni prag, držeći kašiku u ruci. Sva se nakostriješi i reče mrzovoljno:

— A ti si to, Luce Bumbakova?

— Ja sam, prihvati Luce gradeći se da ne opaža izraz... Hvalen Isus!

— Vazda i Marija!... Zar pravo k meni?

Ivica ih prekide:

— Je li gotova pura?

— Jest! potvrdi mati. di, izmiješaj.

On ude.

— Pravo k tebi, ako ti nije krivo, veli Luca razvlačeći usne i sjede na klupicu.

Na to se i Marija načini veselom, te će:

— Bog s tobom, zašto bi mi bilo krivo! Zar smo krvnici? Baš mi je milo što si stigla na ručak. Ako miluješ, imamo pure, naći će se i dvije kapi uļa i gutlaj rakije.

— Hvala ti, dobra drugo, kao ljudskoj ženi što si, prihvati Luce vadeći iz torbice poveliku staklenicu rakije, koju, tobože na silu ututka Papkovici. Ja sam se putem prihvatila kruha i sira i kaplīcu žestoke. A vi lijepo i mirno ručajte, a ja ću se ovdje odmarati, pa ćemo divaniti.

Papkovicica se časkom zamisli, istim onakim izrazom kao ono prije nego joj sin ustade. I ponovi šapatom, kao da se pita ili čudi: divaniti!?

— Na tenaže porazgovoriti, Marijo! Pametno i razgovjetno, kao dvije stare ženske glave.

Opet Marija učuta za trenutak, pa reče s uzdahom:

— Ti kao veliš: bez treće nema sreće! Ovo je treći put, da dolazim za godinu i po!

— Treći i posljedni, Marijo! A sreća vam je pred kućom, tako mi sutrašnjeg Đurdeva! Nesreća je velika za curu, ako ne pristanete, jer je prosto pomahnitala od kada ih je vidjela...

— Šta? Kako? Gdje? Gdje ga je vidjela? Zar... započe Papkovicu prešavši u zanos od materinskog ponosa.

Bumbarka se nagnu k noj te nastavi šapućući:

— Špijala ga je! Što da ti ne kažem? Što da ti lažem? Špijala ga je kao što radi vinane kad vrebja kontrabandijera! Sa mnomo je išla. Čekali smo ga, kad je išao u Doñe Poļe na nadnicu. Ja sam doznala da će proći. Kad ga je vidjela, uhvati je grč za srce i ciliknu! „Strina Luce, umrijeću, ako ne bude moj! Umrijeću, vjeruj vjeri Isusovoj! A ako baš i ne umrem, za drugoga neću. Eto, pričam ti kao popu na samrti, i ako mi sramota.

Umuče.

Papkovici drhtaše staklenica u ruci.

— Ajde ručaj, živa bila! doda Luce nekako sjetno, onim izrazom sažaleñja, kojim nekoga svjetujemo na dobro, ali znamo da je uzalud.

Papkovica opet duboko uzdahnu i zamuca!

— Ma dobro, ma sve je to lijepo, ali...

— Ali, ali, ali, ubrza Luce zlovoljno, poslije ćemo rastrijebiti alijakane, ako hoćeš. Ali, baš ako te premi i prije ručka, da ti kažem i ovo: Jelica naša ovako poručuje: Reci staroj Papkovici, daću mu odmah sve prepisati, sve, sve, sve, da je njegovo pred Bogom i pred carem, a noj, staroj, ako će ostati gore na onoj pustolini, daću joj svake godine o Đurdevu davati cijenu od deset barjela vina i cijenu od tri barjela uļa, suviše vune i žita.

— Dušo moja! kliknu Papkovicu, brišući palcem suzu... Dušo moja predobra. O, majčice Isusova, štaću!

— Hoće li tvoj Ivica otići kud, sad, poslije ručka? zapita Primorka.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

— A htio je da otjera u grad tovarié drva.

— Nek ide, nek ide. Bože ée biti da ostanemo same!

— Pa nek ide. A, ovoj, veliš, toliko se cura zanjela? pita Marija. Ime joj je Jelica?

— Da, Jelica. I toliko je luda — ali éuj dobro. Jelica Bumbakova, najbogatija i najljepša djevojka u Jadrtovcu, i ako je samovoljna, nije bez bumbačkog razuma. Tužiéee koliko je voļa, ali ée najposlije učiniti što joj pamet i mi svojte reknemo. Jer prosci su navalili. Ne daju mira. I kako ne ée, Bog te vidio, eto barjela vina i petnaest barjela uļa o rodnoj godini, i dvor kao plemićki i dvije mazge i šest krava i vrtao kao u fratara i puna kuća blaga božjeg!... Ajde ručaj.

— Vala ti, Bože! A je li éemu ona, ... onako ... ne velik baš mnogo prikladna, nego onako, onaj ...

— I zato je tu dan. Sutra je Đurdevo. Slavi crkva u Doñem Polu šibeničkom. Biće Jelica. Budite i vas dvoje. Je li ovo pošteno? Može li se poštenije? Ajde ručaj!

— Ne, valaj, poštenijih riječi nijesam do sad čula.

— A, dakle, hajde ručaj, ohladiće se pura.

Marija udari u smijeh kao da je čula bog zna kakvu duhovitu dosjetku.

Ivica žvataše posljednje zalogaje kad mati sjede za trpezicu. On se zagleda u jedan kut od kućice, a ona u drugi, jedući polako, oprezno on zapita:

— Ova je iz Jadrtovca, a?

— Jest!

Nakon desetak zalogaja sin ée:

— Bila je i prije?

— Bila dva puta.

Najposlije, kad stara prestade jesti, pošto se napi vode, uhvati se za košulu, upili mu se u oči i pita:

— Pa šta veliš, sinko?

On slegnu ramenima, nadu obraze, ustade i stade se obuvati.

— Šta veliš, sinko?

Ne dobivši odgovora, pripita: — Veliš mi: kako ja učim i reknem?

Ivica porumeni i obori nisko glavu, kao da bole stegne opanak.

— A Ivica, dijete slatko moje?

— A da što ću! reče mladić oštro, pa naglo izide, naglo natovari Sivca i ošinu ga nemilostivo.

Luca, koja je pratila svaki njegov pokret, dovikne mu:

— Zbogom, moj lijepi Ivica! Blago tebi i blago još nekome!

БИЉЕШКЕ. — ВІЉЕШКЕ.

КНЉЕВНОСТ.

† Vladika Gerasim Petranović umro je u Kotoru 1. maja (18. aprila) o. g. u 86. godini svoga života. Uređivao je prije s bratom pok. Dr. Todom Petranovićem i mitropolitom sarajevskim Đorđem Nikolajevićem čuveni časopis „Srpsko-Dalmatinski Magazin“.

Pojezija Sv. Stefanovića. — O izlasku treće knjige pjesama ovoga darovitoga pjesnika izašle su u hrvatskoj reviji „Savremenik“ i u sarajevskoj „S. Riječi“ ocjene, kakve se rijetko kad čitaju o kojem našem mladom pjesniku. Od drugih recenzija po srpskim književnim listovima spominemo još opširnu ocjenu M. Cara u 1. i 2. svesku o. g. „Letopisa Matice Srpske“.

Gundulić u Poljskoj. — U mjesečniku „Swiat Sloviński“ koji od početka 1905. god. izlazi u Krakovu, i koji se bavi životom svijeh slavenskih naroda, Dr. Henrik Gluck iz Sarajeva napisao je (u svesci za Januar o. g.) članak pod gornjim natpisom.

Isidor Ćirić. — Na sjednici Književnog Odjela „Matice Srpske“, sekretar Matičin g. Dr. Milen Savić govorio je u spomen Isidora Ćirića, nar. erkvenog tajnika, preminulog u Sr. Karlovcima 1893. Isidor Ćirić je u mladim godinama spjevao lijep broj pjesama, koje su šezdesetijeh godina prošloga vijeka ugledale svjetlost u književnim listovima „Danici“ i „Vili“. On je auctor i poznate popularne pjesme „Sunce jarko, ne sijaš jednako“, za koju je Kornel Stanković komponovao poznatu melodiju.

Molijer i Šekspir u srpskom prijevodu. Na sjednici Književnog Odbora „Matice Srpske“ od 5. aprila odlučeno je između ostaloga, da se štampa u „Letopisu“ Molijerov „Pučanin i varošanin“ u prijevodu S. Matavule, i da se zamoli Dr. Svetislav Stefanović da svoj prijevod „Otela“ spremi za štampu.

† Lukša Zima. — U Varaždinu umro je u dubokoj starosti ovaj skromni i vrijedni profesor. Rodio se 1830. god.

u štajerskom selu Majušbregu. Svršivši 1852. gimnasje u Zagrebu, ode u Prag, gdje se prijatelji sa Zmajem. Od 1856. do 1876. služio je kao profesor na srpskom karlovačkom gimnasiju. Zatim prijede na gimnasje u Varaždin, gdje je ostao do svoga umirovljena 1891. U ovo doba bi mu ponudena katedra grčkoga jezika na srpskoj Velikoj Školi u Beogradu, gdje je ostao četiri godine. Ostali dio života proveo je u Varaždinu. Od njegovijeh brojnijeh radova napominemo ove: „Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom“ (Rad, 1880.); „Nekoje, većinom sintaktične, razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine“ (1887); „Starinsko truće grčko i latinsko u pjesmama Vojislava Ilića“ („Brankovo Kolo“ 1896). Bio je dopisnik Matice Srpske i Srpskog učenog društva.

Bugarski kniževni jubilej. Svršetkom ove godine navršice se stota godina otkako je štampana prva bugarska kniiga. Bugari se u velike spremaju da što dostojnije proslave tu znamenitu obljetnicu.

NAUKA.

O etnografiji makedonskih Slovena. — S natpisom „Nekoliko promatranja o etnografiji makedonskih Slovena“ izašla je, preštampana iz „Dela“, rasprava od poznatog srpskog naučeniaka Dra Jovana Cvijića. Ispitujući znanstvenim metodom etničke elemente kod Srba i Bugara makedonskijeh, auktor dolazi do rezultata, da narodna svijest i narodno osjećaie ne postoje kod makedonskih Slovena, pa im otvoreno veli: „Vi i sami ne znate zašto se krvite, jer ste onoliko isto Srbi

koliko i Bugari.“ Po mišljeiu Dra Cvijića, gotovo sve što se je do sada napisalo o slavenskom živļu Makedonije, sve je to diktovao politički šovinizam. Poslije ove srpske kniige, lijepo bi bilo, kad bi i Bugari pregnuli da sa vedrijeh visina znanosti posmatraju makedonski problem.

Etnografska mapa Slovaka. — Tu skoro je češki naučeniak Dr. Niederle izdao mapu, na kojoj je tačno oertao prostor na kojem borave Slovaci. Od 2,019.641 Slovaka boravi ih 1,795.415 kao pretežni dio stanovništva u 16 sjeverozapadnih ugarskih županija. U deset ih županija ima skoro u apsolutnoj pretežnosti, a u ostalih šest dopiru svojim brojem do polovine. Površina zemlje, na kojoj borave, iznosi 56.264 kvadr. kilometara, dakle je to prostor za 5000 kvadr. kilometara veći od Bosne i Hercegovine.

Etnografski muzej. — Čitali smo u novinama, da je hrvatsko narodoslovno društvo u Zagrebu zaključilo, da učini potrebite korake da se osnuje etnografski muzej. Radosno ovo biļežimo, s napomenom da je dužnost svakoga da pomogne ostvariti ovu lijepu i korisnu ideju.

Avram Đukić. — Nedavno je umro u Beču general-intendant u penziji Avram Đukić. Pokojnik je u č. i kr. vojsci učinio sjajnu karijeru postigavši stepen generalnog intendanta, do kojeg je teško dospjeti. Bavio se mnogo i srpskom istorijom, te je po raznim srpskim listovima napisao mnoštvo monografija, u kojijem je iznio dragocjena materijala za istoriju srpskoga naroda. Njegovi su radovi odvajali jakijem kritičkijem rasuđivaieim, te je na taj način osvjetlio mnoge tamne momente iz srpske istorije.

Predavaње o Dubrovniku. Ovih je dana naš sugrađanin g. Dr. Lujo knez Vojnović držao pred odabranom beogradskom publikom u dvorani Universiteta vrlo zanimivo predavaње o padu dubrovačke republike. Predavaње je bilo saslušano s velikom pažnjom i odobravanjem, a na svršetku mnogi odlični slušaoci čestitali su g. D. ru Vojnoviću.

Dva priloga povjesti crkve sv. Vlaha u Dubrovniku. — Pod ovijem je naslovom izašao u „Listu Dubrovačke Biskupije“ članak od svećenika g. N. J. Đivanovića.

UMJETNOST.

Smrt Majke Jugovića. — Na biogradskoj pozornici bila je 21 aprila o. g. premijera Smrti Majke Jugovića. Ivo Vojnović polučio je velik uspjeh ovim svojim umotvorom. Stigoše mu mnoge telegrafске čestitke, između kojih i jedna sa strane uredništva Srđa. Ovu mu je Vojnović ovako odgovorio: „Vaš je pozdrav glas domovine. Hvala vama, űoj slava“.

Ivo Vojnović pročitao je ovih dana u Zadru pred odabranom publikom svoj umotvor. Čestitali su zato g. Mari, majci mu, poglavice vlasti kao N. Pr. Namjesnik Dalmatinski g. Niko Nardelli i odabrani građani.

Venus Victrix, komedija iz doba renesance u jednom činu Milana Begovića, publikovana u „Srpskom Knjževnom glasniku“ 1905 a sada napose štampana, doživjela je oktobra p. g. svoju premijeru u Zagrebu. Predstavljena je 21. novembra i. g. u Biogradu a 16. marta o. g. u Ljubljani.

Izložba u Sofiji. — Svršetkom avgusta o. g. otvoriće se u bugarskoj prijestonici prva jugoslavenska umjetni-

čka izložba slikarskog saveza „Lade“ u kojem su zastupani srpski, hrvatski, slovenački i bugarski umjetnici. Predsjednik je saveza slavni slikar prof. Vešin, rodom Slovak. Za izložbu se već sada u velike radi. Vlada je udijelila obilatuu potporu, a sam knez preuzeo je pokroviteljstvo. Izložba će trajati dva mjeseca.

Glumački jubilej. — Proslavljeni glumac Ilija Stanojević, član Kr. Pozorišta u Beogradu, slavio je tu nedavno dvadeset i petu obljetnicu svojega glumovanja. O ovoj je zgodi bio odlikovan od kraja Petra ordenom Sv. Save IV. stepena.

Bista Miha Pracata. — Mihuu Pracatu, dubrovačkom bogatašu, koji za života bješe u prijateljskoj vezi s krajem španskiim Karlom I. (Karlom V.) (1516-1556), dubrovačka republika postavi u sred Dvora bronzanu bistu za znak harnosti, što bješe ostavio svoje bogatstvo republici. Bistu svali veliki potres 1667. godine i ošteti joj glavu. Lani odnesoše bistu u Beč da je restaurišu a prošloga je mjeseca povratiše na staro mjesto.

Stanovnici su grada Dubrovnika sada žalosni, što vide da se Pracat prigodom stote obljetnice pada republike povratio iz Beča plitkom glavom i nagrđen po leđima i do trbuha.

POMORSTVO.

Najveći parobrodina svijetu. — Jedan engleski list opisao je deset najvećijeh parobroda na svijetu, od kojijeh se neki nalaze u gradnii a neki već putuju. Priopćujemo imena tijeh parobroda uz nekoliko podataka, s napomenom da prva cifra iza svakoga imena naznačuje čisti sadržaj u tonama, druga najveću dužinu, treća

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

највећу ширину, а четврта дубину све у погана. „Mauritania“ Cunard линије: приближно 33.200, 787,6, 88,0, 60,6; водени kotač, 4 вијка. — „Lusitania“ Cunard линије: све једнаке величине као код „Mauritania“. — „Kaiserin Augusta Victoria“ Hamburg-America линије: приближно 25.000, 727,6, 75,6, 46,0; двоstruki вијак. — „Baltic“ White Star линије: 23.875, остало као „Adriatic“ — „Amerika“ Hamburg-America линије: 22.250, 690,0, 74,6, 53,0; двоstr. вијак. — „Cedrick“ White Star линије: 21.035, 700,0, 75,6, 49,0; двоstr. вијак. — „Celtic“ White Star линије: 20.904, остало као „Cedrick“. — „Caronia“ Cunard линије: 19.594, 675,0, 72,6, 43,9; двоstr. вијак. — „Carmania“ Cunard линије: 19.524, 675,0, 72,6, 43,9; водени kotač, 3 вијка.

Број путника по мору. — Сваки дан и кроз цијелу годину на мору налази се три милиона и рђ помораса, служитеља и путника. За svakoga путовања однесу велике трансатлантске ватреначе 300 хиљада писана и од 400 до 500 врећа новина.

КЊИЖЕВНЕ ВИЈЕСТИ.

Македонија и Македонци. Књига Ивана Иванића.

Са тим натписом изашло је велико дело Ивана Иванића, опис земље и народа, са географском, етнографском, статистичком и привредно-трговинском грабом. Књига износи 21 штампан табак великог формата, а има 43 слике. Издање је врло луксусно. Цена му је 6 динара. Поруџбине се шаљу штампарији Савића и Комп. у Београду. У књизи има 23 одељка.

Књига се продаје у свима књижарима. — Књижарима рабат. — Цена 6 динара. — Веће поруџбине прима и

извршује Штампарија Савића и Комп. у Београду.

„Illyricum Sacrum“ Farlati-a, i Coletti-a штампан у Млечима 1751-1819. г. у 8 кн. *in folio*, намјерава археолошки музеј у Сплету прештампати тако званом анстатичком методом, бива механичко-хемијским помножењем уз преношење на литографски камен појединих листова књиге у неком ограниченом броју егземплара. За ово прештапвање треба да се жртвују два добро сачувана егземплара цијелог дјела Зато музејална управа мOLI јавне и приватне библиотеке да јаве: би ли продале и за коју цијену цијело дјело, или поједине књиге и би ли набавиле ново издање, цијело, или поједине књиге, које немају и што би платиле. По одговорима управа одлучиће о прештапвању.

Приче о животињама од Н. Рубакина. Предео Мих. М. Стевановић учитель.

У овој књизи одличног руског децјер писца Н. Рубакина, простим и јасним стилем, описан је, у zgodним причама, живот многих животиња. Кроз ове приче провлачи се, као непрекидна нит, борба за опстанак у животињском свету.

Књига ће изнети око 10 штампаних табака са 20 слика у тексту. Цена јој је 1 динар.

Поруџбине, само за готов новац, ваља слатн књижари Мите Стајића у Београду.

До коју недјељу изаћи ће I књига ертца Ivana Kozarca из Vinkovaca под насловом „Slavonska krr“.

NOVE КЊИГЕ,

Изишло је XV. коло Srpske књижевне задруге с овим књигама:

1. Људевит Вулићевић: Моја мати и сила савјести.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

2. **Stojan Novaković**: Tursko Carstvo pred srpski ustanak 1780—1804.

3. **Šandor Ksaver Đalski**: Pod starim krovovima (pripovijetke).

4. **Branislav Đ. Nušić**: Pučina (drama) i Običan čovjek (šala u tri čina).

5. **Sava D. Mijalković**: Iz nemačke lirike (prijevodi).

6. **K. M. Staňuković**: Prvi koraci. Roman. Preveo P. P. Đorđević. Cijena svim knjigama 6 k za pretplatnike.

Исидор Бајић: Наше црквено појање. Сремски Карловци. Српска манастирска штампарија. 1906.

Špadijer Đ. Šta je karakter. Podjela karaktera, popravljane i razvijane karaktera. (Po Smajlsu i drugima). Izdane dv. knjižare Mate Stajića. 1906.

Biblioteka „Malog Pozorišta“. Sv. I. **Seoba Srb**, istorijska sličica u 3 čina. Napisao Mih. Sretenović. — Sv. II. **Ne beži od škole**, priča iz čitanke u 2 slike. Napisao T. S. St. — Sv. III. **Pepejuga**, bajka u 4 čina. Napisao K. R. S. — Sv. IV. **Nemaña**, istorijska slika u 4 čina. Napisao Mih. Sretenović. Izdane knjižare Rajkovića i Čukovića. Cijena svakoj svesci 0-20 para dinarskih.

Luđevit Dvorniković, **Essay**-i iz područja psihološke pedagogije i estetike. Naklada knjižare J. Studnička i dr. u Sarajevu. Str. 116. Ovo je prva knjiga književnog izdanja učiteljskog društva za grad i okružje Sarajevo. Dio čistog prihoda namijeđen je zakladi za potpomaganje učitel. siročadi i udovica.

Novе knjige **Matice hrvatske**. 1. **Hrvatsko Kolo**. Naučno-književni i umjetnički zbornik. Kń. 1. sa 13 slika. — 2. **A. P. Čehov**. Izabrane pripovijesti. Preveo Martin Lovrenčević. — 3. **I. Perkovca**. Pripovijesti iz boj-

noga odsjeka sa životopisom I. Perkovca, od Dr. Ivana Zahara. — 4. **Venceslav Novak**. Zapreke. Pripovijest iz savremenoga hrvatskoga života. — 5. **Eugenij Kumičić**. Jelkin Bosiljak. Pripovijest iz istarskoga života. — 6. **N. A. Nekrasov**. Kome je dobro u Rusiji? preveo August Harambašić. — 7. **Sijepan Radić**. Savremena Evropa, ili karakteristika evropskih država i naroda. Cijena svim knjigama 6 kruna.

„Мала Библиотека“. Уредник Ристо Кисић. — Власник: Издавачка Књи-жарница Пахера и Кисића у Мостару. Година VIII. 1906.

Свеска 119 Број V.) Светозар Хрубан-Вајански: **Бура у за-тишју**. Новела. Са словачког превео Јован Вучерић. — Св. 120 (Број VI.) Детлев фон Лиленкрон: **Ратне новеле**. С њемачког превео Мирко Дамјановић.

Nakladom pisca izašla je knjižica: **Kristo P. Dominković, Sličice sa sela iz dubrovačke okoline**. Срп. Dub. Štamp. Dr. M. Gracića i dr. 1906. Cijena 60 para. Ove su lijepe sličice preštampane iz Srđa a pregledao ih je prije pisac.

Српска прича у њемачком прије-јеводу. Њемачки „Ост. Фолкецајтунг“ доноси пријевод српске приче Ивана Иванића: „Бадње вече на мртвој страни“. Ова је прича изашла и у мађарском пријеводу.

Baldo Kosić. Popis novaca, medaja i medajuna republike dubrovačke, što se nalaze u dubrovačkome domorodnome muzeju. Dubrovnik, srpska štamparija 1905; 40 strana.

A. Schmalix. Ragusa und Umgebung mit 70 Illustrationen und Federzeichnungen von Ida von Lasser-Schmalix

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

und 3 Karten. München und Brixne. 2 krune.

Ovo je nemački vod za Dubrovnik i okolicu, što je pisac posvetio uredniku „Srda“ prof. A. Vučetiću. Knjiga je pisana velikim zanosom prama Dubrovniku i Dubrovčanima i preporučuje se po sebi svakomu Srbinu i Hrvat, koji razumije nemački da je kupi i čita.

Über den Durchstich der Landenge von Stagnô. Prag 1906. Druck und Verlag von Heinr. Mercy Sohn.

Prosjeka prelake Stonske, tako se zove knjiga, koju je primio naš urednik po nalogu visoke ličnosti.

Svrha je knjige da dokaže, kako bi se mogla prosjeći Stonska prevlaka. Ima uvod i četiri odjeljka. U uvodu govori se o smještaju Stonskoga primorja i Rata i njegove znamenitosti za dubrovačku republiku, o franceskoj okupaciji te o koristi prosjeke. U I. se odjeljku opisuje prevlaka i gradovi Ston mali i Ston veliki te Stonski konô i Broce. II. odjeljak sadrži historičke vijesti o Malom i Velikom Stonu i o njihovim utvrdama. Pošljedna dva odjeljka bave se oko pitanja same prosjeke. Knjiga sadrži pet slika i mnogo profilâ te na koncu i plan prevlake i nacrt same prosjeke. Pisac

blagodari u predgovoru nekolicini strukovnika, što su mu stavili na raspolaganje gradivo potrebno za knjigu: između njih je i prof. Antonije Vučetić, o kojemu kaže da se i on potrudio da pretraži stari dubrovački arhiv i da mu sastavi svakojakih historičkih vijesti.

Slava srpskoj kniži i muzici u Nemačkoj. Dr. Friedrich S. Krauss uredjuje i dava na svijetlo Biblioteku u nemačkom prijevodu biranih djela najboljih srpskih književnika. Dosada je izašlo šest njegovih knjiga. Svaka sadrži i literarno-historički uvod.

Peta knjiga prevodi dvije novele Vida Vuletića Vukasovića. Jedno je: „Die Blume von Cannosa“ (Cvijet s Trstenoga), koja je izašla u kalendaru „Dubrovniku“ 1901. god. pod naslovom *Tereza Bazilića*. Druga je: *Mater Dolorosa*, koja je izašla u istom kalendaru 1904.

U predgovoru je oduja biješka o V. Vuletiću s njegovom slikom i mnogo drugih literarno-historičkih podataka. Biblioteka izlazi nakladom nemačkog nakladnog društva u Lajpcigu 1906. Cijena kniži 1 M.

Ista je knjižara objelodanila i nekoliko muzikalnih djela srpskih.

WWW.UNILIB.RS

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелоданио А. ВУЧЕТИЋ.

О СТОТОЈ ОБЉЕТНИЦИ
ОТКАД СЕ ФРАНАЧКИ МАЧ
27. МАЈА 1806
ПРЕД КНЕЖЕВСКИМ ПРИЈЕСТОЉЕМ У ДВОРУ
ОСОВИ И ДУБРОВЧАНЕ ЗАБЛИЈЕШТИ
ОВАЈ СПОМЕНИК
СТАРОСТАВНИХ КЊИГА
КАО ТУЖНИ ПОМЕН
НЕУМОЛНОГ УДЕСА
СЈЕНАМА ДУБРОВАЧКИХ ВЕЛИКАНА
ПИСАЦ
ПОСВЕЋУЈЕ
1906.

ПРИСТУП.

Двојици можемо бити харни, што ова збирка излази на видјело, а то су: господин **Мунди Негрини**, Дубровчанин, и покојни **Барон Франо Гондола-Гестади**, властелин дубровачки.

Збирка је била г. Негрини-а а Гондола, који је жарку љубав осјећао за наш славни Дубровник, својски се заузео, као начелник града Дубровника, да власник дарује ове и друге исправе опћинској библиотеци.

Г. Негрини пригне се великодушно на молбу и дарује збирку.

Покојни барон Гондола одлуком опћинске управе повјери тада мени и исправе и библиотеку, да изнесем на видјело даровано благо.

Ову збирку једном показах Др. Балду Божишићу, који је процијени најинтереснијом између сличних српских збирки XIX. вијека, јер обухваћа најразличитије преписке било из многих наших земаља, било из свих вијекова од XII. до XIX. вијека, било јавнога, било приватнога садржаја.

Ове су исправе већином српске гледе на земље у којим су постале и на које се односе, а има их и из Бугарске, Угарске, Хрватске и Турске и гледе на језик, којим су писане, неке су ћирилицом, а неке латиницом; једна је глаголицом; неке су писане латински, или талијански, или на два језика; али мало не све се односе на српске земље. Ово су дакле већином српски споменици.

И професору сам Константину Јиречку показао коју од ових исправа, па се он једном од њих већ подуље бавио у XXIV. књизи Арх. за сл. Фил. („Archiv für slavische Philologie“.) Та је исправа кнегиње Десиславе 1189. године, те о њој између осталог каже: *Eine bisher unbekannte lateinische Urkunde, in welcher die Comitissa Desislava, Frau des Comes Michael, wohl eines der letzten kleinen Fürsten der Zeta vor der Vertreibung derselben durch Nemanja . . .* (Досада непозната латинска исправа, у којој кнегиња Десислава, супруга кнеза Михајла, јамачно једнога од посљедњих малих владара Зетских прије њихова изгона са стране Немање . . .).

Има гдјекоја исправа, која је из другог извора, али ћемо то на другоме мјесту наспоменути.

Иза ове књиге може доћи на ред и друга из исте збирке из посљедних вијекова републике.

Ову збирку посвећујемо помену дубровачких Великана, који су кроз дванаест вијекова разносили по свијету славу Дубровника, и помену несреће коју стиже Дубровник пред сто година (1806-1906), кад францеска војска заузео град.

Жеља нам је да потакнемо нашу омладину, Србе и Хрвате, на проучавање старих лстина и наше хисторије; зато цијенимо да је згодно, ако издавајући ове споменике кажемо прије штогод о њима.

I.

О исправама српских владара и српске властеле.

1.

1. Наше збирке најстарији су споменик из XII. вијека, а то је исправа, коју је издала Дубровчанима *Comitissa Desislava*. Ово је и један од најстаријих споменика за нашу историју, јер је писан девет дана прије (20 августа 1189), но што је исправа, којом је Кулин Бан склопио с кнезом дубровачким Крвашем (*Gervasius*) трговачки уговор. Ову сам исправу указао назад неколико година господину професору К. Јиречку. Он ми о њој пише 27 децембра 1899 ово: „*Comitissa Desislava, comitis Michaelis uxor*“, која је овај уговор с Дубровником 20 авг. 1189 (у исто вријеме као и Кулин бан) чинила, у другим се споменицима не спомиње. *Comes Michael*, њен муж, биће *Knesius Michahel*, споменут у једном недатираном писму Гргура архиепископа Барскога магистру Гуалтерију, канонику спљетском, код Кукуљевића, *Cod. dipl.* II. р. 115; у овом се писму архиепископ тужи, да „*magnus iuranus*“ (Немања) тражи од Барона трибут, плијенећи околицу. Кнез Михаил, ваљда какав мали господар у Зети, не може помоћи: „*ab avunculis molestatus, ad ea, que nos cupimus, nunc intendere minime valet*“. Исти је *Gregorius Antivarensis antistes* споменут у листини од 1189. год. послје оставио Бар; спомиње се 1194 као свједок код Книна (Кукуљевић II. 173) и 1195 је умрло у Задру (иб. II. 178). Свједоци Дубровчани су познати из других листина: *Vitatis Bodacie* (*judex* 1177, у договору с кнезом Мирославом 1190 код Кукуљ. и Љубића, опет *judex* 1195), *vicarius Micha* (*Michatius vicarius* 1190 у договору с Мирославом), *Petrus Bubanne* (1190 иб.) *Theodorus Caputassi* (иб.) *Duesius Vetri* (1190 у договорима с Мирославом и с Качићима, али по ориг. тешко је казати, је ли *dn*— или *du*—), *Pauersenus Pesane* (често споменут 1190—1229), *Michacius Furaterre* (1190 и договору с Мирославом). *Diaconus Marinus, communis notarius*, је *Marinus de Camassi*, нотар дубровачки у год. 1188—1199.

Код Рестића (изд. Нодило) нема спомена о овом договору кнегиње Десиславе. Рестић је пропустио, шта о том говори *Joannes Marinid e Gondola* (у XVII. вијеку). Гондолин је рад

Рести само исписао, стилизирао и гдјекад покварио. На срећу има препис једнога комада кронике Гундулићеве (код Фрањеваца бр. 268): „*Era mentre i Ragusei andavano stringendo l'amicizia con tutti quelli, che potevano. L'anno 1189 la gran contessa Dolcislava (sic), moglie già (sic) del signor conte Mihailo, unico figlio del re Bodino, confermò anche l'amicizia con i Ragusei ed essendosi in persona transferita a Ragusa, donò alla Republica dei legni armati. I signori la ricevettero con ogni cortesia e volsero che ricevesse perperi (deest) in ricompensa dei legni, acciò la donazione fosse iuridica*“.¹

Биљешка *a tergo* „*Michaheli Bodini*“ врло је важно за критику генеалогија код попа Дукљанина.

Об овој је исправи писао исти проф. Јиречек у *Archiv für sl. Philol. B. XXVI. Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner* на стр. 167-8. Исправа је писана на квијеру и врло добро сачувана; дуга је 16·7 цм, а широка 14·5.

2.—5.

2. Листина кнеза Војслава, која долази иза ове, врло је знаменита, јер се чини да је попуњак листина под бр. CLI. и CLVIII, које је Миклошић објелоданио у *Mon. Serb.*; с тога има бити исте године, кад и прва од тих двију, т. ј. год. 1362, а исте је године и као друга која није датована, као ни ова наша. Цар Стјепан Урош у листини CLI. од 22. августа 1362, писаној у Оногошти, измирује се за се и за „брата“ кнеза Војслава с Дубровчанима а кнез Војслав с исправом CLVII. приопћује Дубровчанима, да су њихова два посланика свршила посао помирења с царем и с њим и да је он сам дао вјеру и клетву за мир.

Нашом листином се Војслав куне Дубровчанима, позивљући се на цареву заклетву (дакле на број CLI.), да ће их слободно пуштати да иду у цара и да се враћају у Дубровник, у потврђује све што је писао цар за земље, за законе и за остало.

¹ Ово значи: „Бјеше вријеме, кад су Дубровчани уговарали пријатељство „с кијем год могаху. Године 1189 велика кнегиња Долчислава (тако), удова „господина кнеза Михајла, јединог сина краља Бодина, потврди и пријатељство с Дубровчанима и дошавши главом у Дубровник дарова републици „оборужаних лаба. Господа је прелијепо подворише и хтједоше, да прими „перпера, (нема) за бродове, да даровштина буде законита“.

Ово помирење с Војславом бјеше након двогодишњег рата, који бјеше започео 1360. године. Онда Дубровчани бјеху позвали, у помоћ против Војслава, Људевита, краља угарскога. У писму, којим они траже помоћ, успоређују Војслава вуку, који тражи да прождере овце. Кнез бјеше се загрозио Стонском Рату и Дубровчани пошаљу онамо год 1360 два ратна брода. Тада се Војслав помири. Послије се опет с њима свади. Али против Дубровчана бјеху цар Стјепан Урош и Которани. Дубровчани пошаљу стога 12. маја 1362 четири галије на Которане и на Војслава да подсједну Котор и да учине што више штете људима Војслављевим. Војно Војслав, кнез Ужички, имао је своју државину код Котора и Балшића.¹

3. Ова је листина просто вјеровно писмо од год 1410. Војвода Сандаљ те године (10. марта) предаде свому посланику Прибисаву Похвалићу вјеровно писмо за кнеза и властелу Дубровачку.

Ово се писмо јамачно односи на посао, наспоменут у *Јиречек* Спом. српски XI бр. 46, јер се у томе споменику датованоме 13. марта 1410, то јест три дана доцније, него што је датум наше исправе, управ каже да Прибисав Понвалић долази с вјеровним писмом, а наша је исправа тако писмо.

По наведеној Јиречковој исправи Сандаљ и баница Анка, удова бана Вљка, били су записали листове о међусобном пријатељству и послали их по Прибисалићу у Дубровник да их република држи у заклад; о томе република издаде им примницу (коју управ наводи Јиречек, гдје се рекло) под увјет да они двојица не могу примити насе своја писма, ако не поврате примницу дубровачке републике.

Што су били ти листови пријатељства произлази страном из CCLV. споменика објелодањена на стр. 174 у *Mik. Mon. Serb.* Баница је Анка била мајка Сандаљева; он се овом исправом у Драчевици у Новом 1410 у први уторник по *сридопостију*² обавезује да ће примити у своју кућу мајку баницу Анку.

Ова исправа носи још грб Сандаљев и натпис око њега. Грб се не позна, а натпис је. **СН . ПЕЊАТ САНДАЉЕВЪ.**

¹ Ср. моју радњу: О Dubrovačkoj pomorskoj sili. Dubr. gimnaz. progr. 1872.

² То је уторник иза средопосне седмице или иза *по хоризме*, 3 маја, јер 1410 год. по Јулијанском календару Ускрсење бјеше 23. маја. *Rühl. Chronologie.*

4. Георгије и Лешо, који године 1435 дају вјеровно писмо Кијату за дубровачку властелу, припадају, по биљешци дубровачке канцеларије, која је на листини написана, породици Црнојевића. Листина је управ без датума, али канцеларија је у своје доба забиљежила датум; а то је 18. октобра 1435. Ова листина има с двора печат који се ипак не разумије.

5. Исправа, којом краљ босански Стефан Томаш (1441-1461) даје слободу трговања Дубровчанима, датована је 7. јануара 1453 из Јајца. Она је издата при концу оног доба, кад је овај краљ био у борби против херцега св. Саве Стјепана Вукчића а у савезу с његовим сином Владиславом и с Дубровчанима (1452-3). Тада је краљ босански 18. децембра 1451 даровао Дубровчанима Врсине, Драчевицу, Суторину, Мориње с градом Новим и Рисном и свим котаром до међе Которске (*Mikl. CCCXIII*). Послије порасте број непријатеља Стјепану Вукчићи, јер се од њега одметне његов поданик, хумски војвода Иваниш Влатковић, син Влатка Јурјевића од племена Богавића, те и он склопи савез с Дубровчанима. Војвода у рату против херцега бјеше његов син Владислав.

Краљ босански Стефан Томаш нашом исправом даје Дубровчанима право, да тргују плаћајући царину, коју плаћаху за стрица краља Твртка (1421—1443). Што је у овој исправи особито, јест да краљ искључује од ове слободе двије куће, т. ј. кућу Паска Стипашиновића и кућу Латиничића. Из ове исправе разумије се окром тога, да је краљ имао три различита печата, т. ј. велики, средњи и мали печат, јер каже да дава Дубровчанима овај отворени лист под **срѣднѣ** печат.

Исправа састоји од двоструког листа папира а печат је утврђен на дну листине на оба ова листа комадићем папира, који је кроз два распора провучен.

Висина је листине од 29 сантиметара и 4 *mm*, а ширина за *cm* већа. Натпис око грба не разумије се.

Споменици.

1.

КНЕГИЊА ДЕСИСЛАВА ДАВА ДУБРОВЧАНИМА ДВА БРОДА.
У ДУБРОВНИКУ 20 АВГУСТА 1189.

С поља напакo: De Michaheli Bodini. (Д[есислава]? Ми-
хајла Бодинова). (Биљешка канцеларије).

In Hristi nomine. Anno dominice incarnationis. millesimo. centesimo. octogentesimo. nono mensis augusti, die sancti Stephani aput Ragusii ciuitatem, coram testibus subnotatjs. Ego comitissa Desislaua, magni comitis, Michaelis uxor, stans secure uoluntate mea, galionem meum et sagiteam uniuerso comunj Ragusii dimitto statuens, quo (такo) in ciuitate steterint ligna ipsa, meo sint in fortunjo, tamen in serujtjo Raguseorum comunj, ligna pergendo, et quod de lgnis acciderit, quae post amitti poterint. centum. perperos. mihi dare dispono comunjs Ragusij et nunc ipsa ligna me deserendo et redeundo Ragusium, mea in fortuna pergebunt. Ragusio uero ligna stando, siue putrefiant, aut quod de ipsis euenerit, ut dictum est in damnum erit, solummodo in seruitjis Ragusii, si quidem poterint. centum. dictos perperos. mihi persoluent, quo uero ordine uniuersus comunjs Ragusii, campana sonando curiam facientes, ligna receperunt. In hoc testes asignatj sunt; primo Gregorius Antiuarensis antjstes; jupanus Cernecha, Vitalis Bodacie, Der-simirus, judex Ragusij, Grosius Goyslauj, Dobroslauus Bodatie, vicarius Micha(tius), Petrus Bubanne, Dobroslauus Slabbe, Teodorus Caputassi, Duesius Vetrij, Lampridius Mathej, Balotia Beletusi, Pauersenus Pesane, Michacjus Furaterre, Beriuoj Costinna, jupanus Crepun, Casueius Gerdomil, Pelegrinus Sergi, Radouan Neieuerius, Bratoe Techomiric, cum quibus et ego diaconus Marinus et comunjs notarius interfui et hoc scripsi.; tamen quod studium Ragusii comunis habeat de lignis quasi de suis lignis proprijs.

ПРИЈЕВОД.

У Христово име. Године Господњега упућења 1189. мјесеца августа о Стјепану дне код града Дубровника пред свједоцима ниже забиљеженим. Ја кнегиња Десислава, великога кнеза Ми-

хајла жена, будући безбједна, од своје воље отпуштам свој галијун и сагитеју* укупној опћини дубровачкој одређујући да, док буду остала у граду иста дријева, буду у моме имању, али у служби опћине Дубровчана идући бродови, а што се буде догодило од њих, који би се послје могли изгубити, одређујем да ми опћина даде сто перпера, а сада кад ја оставим Дубровник, или се вратим, исти ће бродови ходити као моје имање. А кад бродови буду стати у Дубровнику, или изагњију, или се штомудраго њима догоди, како се казалo, биће на штету само опћине дубровачке, ако узмогу сто речених перпера мени платити.

Услијед ове одредбе укупна опћина Дубровачка звоњењем звона, сакупивши се на састанак, прими бродове.

На ово се потписаше прво Грегорије, Барски надбискуп (за њим остали свјedoци), с којим и ја Марин дјак и опћински нотар бјех назочан и ово написах.

Само да опћина дубровачка чува ове бродове као своје властите.

2.

Кнез Воислав се куне Дубровчанима, да не ће учинити никаква зла, кад отиђу у цара и кад се врате.

1362; 22 августа?

Љдѣ кнеза Воислав(а) моени брати и пријатељемъ кластелнимъ(ъ) дѣвровъчкимъ. Како ви је даль и записаль вѣрѣ и клеткъ мон господинъ царь, такози ви се и ја кльнѣ когомъ и прѣчиствомъ богородицомъ и частънимъ крѣстомъ и светимъ евангелиемъ и всѣмъ светими и моимъ вѣрѣмъ и дѣшомъ, како да гредете скогоднѣ господинѣ царѣ, а да се не конте ннеднога зла ни удѣ мене да ни удѣ кога инога и шпетъ да си пондете здрако и почтено ѣ дѣвровникъ и про ви је писаль господинъ ми царь за землю и за законе и занно за все тѣзи все да ви скрши господинъ царь како ви је писаль и како сте ви исвали на ниемъ и тако мене ѣвите вѣез(?) (прогризено) клетои више писанне да ви се ѣ семзи(?) господинъ царь не по..... ни га кнезь Воиславъ.

3.

Веровно писмо Сандаљево кнезу Дубровачкому за Прибисава Похвалића послатога у Дубровник, 10 марта 1410.

С двора: Почтеномѣ Кнезѣ и кластелемъ опћини дѣвровачконѣ. X. marzo 1410.

* То су двије врсте бродова.

Мали воштани печат Сандалев с натписом: си . . . печать сандалева. Грб се не позна.

† Почтеномъ кнезъ и властелемъ шћини Дзбровачкои уд коеводе Сандала властеле да ки зна почтена Дзбачи ере посламо до васъ сагъс нашега Прикисава Похванѣа цю ки сзговори удъ стране мое хотните мѣ кировати како намъ.

4.

Георгие и Лешо (Црноевич) дају вјеровно писмо Кијату за дубровачку властелу.

С поља: † Племенитомъ и мѣдромъ и с всемъ почтеномъ господиномъ кнезъ и сѣднимъ и властеломъ владѣщога града Дзбровника.

(Виљешка канцел.) 1435 adi 18 otubrio dele Zrnoevich.

† Племенитомъ и мѣдромъ и с всемъ поквиномъ (sic!) господиномъ кнезъ и сѣднимъ и властеломъ владѣщога града Дзбровника. Судъ Гюрга и удъ Леша милостиво покаонение. Властела то тамо посламо властелина нашега Кијата цю ки говори кервите га с истинъ наше сѣ речи.

Ми смо приправни

Вазда за нашѣ часть.

5.

Стефан Томаш, краљ Босански, даје трговачку слободу Дубровчанима.

Јаце 7 Јануара 1453.

† Милостию Божиимъ ми господиномъ Шефаномъ Томашемъ краљемъ босанскимъ и више дамо видити вакакомъ човику, комъ се подока, по всемъ нашемъ штвореномъ листѣ, како дахъ вѣрѣ и рѣчь нашѣ госпоцкѣ властеличиѣемъ и всимъ трговцемъ дзбровачкимъ нимъ и нихъ иманию изиманиѣе кѣхъ Паски Стипашиновиѣа и Латиничиѣа, да слободно ходе и тргѣсю по нашемъ рѣсагъ и минѣю с ини рѣсагъ намъ плаћаютъ праче царине, гдиѣ подобно ке сѣ виле за доброга споменѣтиа за стрица ми господина краља Тврѣтка и за мене не коеѣе се ниеднога хѣдога, ни завъртице, ни за еданъ призвамъ, ни за едно придѣжие. И запокидамъ нашимъ сагмамъ, коеводамъ, и кнезочкомъ, и инимъ власникомъ нашимъ, гди ки се пригодиш кон трговачъ дзбровачки с момѣ рѣсагъ, да нихъ имаю свѣдѣсти и шваровати удъ ваке завъртице и пропатити, гдиѣ подобно. И на то имъ дахъ тан нашѣ штворенъ листъ под нашѣ срѣднѣ законитѣ печать. Писанъ с градѣ нашемъ с Иицѣс ва лѣто рошка Христова: ЧХНС лѣто генара В данъ.